

SZAKDOLGOZAT

BARNA ESZTER KRISZTA
Mezőgazdasági Mérnök Bsc

Keszthely
2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Georgikon Campus

Mezőgazdasági mérnöki Alapszak

A hucul kisló tenyésztésének sajátosságai

Belső konzulens: Dr. Bartos Ádám Sándor
egyetemi docens

Készítette: **Barna Eszter Kriszta**
L045T4
Levelező tagozat

Intézet / Tanszék:
Élettani és Takarmányozástani Intézet
Takarmányozástani és Takarmányozásélettani Tanszék

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés
2. Irodalmi áttekintés
 - 2.1. Első hucul ménések alapítása
 - 2.2. Lucsinai ménés 1914-ben
 - 2.3. Fajtatörténet a két világháború között
 - 2.3.1. A romániai hucul tenyésztése
 - 2.3.2. A lengyelországi hucul tenyésztése
 - 2.3.3. A csehszlovákiai hucul tenyésztése
 - 2.3.4. A magyarországi hucul tenyésztése
 - 2.4. A hucul tenyésztése és annak sajátosságai
 - 2.4.1. A fajta törzsei
 - 2.4.2. A fajta kancacsaládjai
 - 2.4.3. A fajta nemzetközi szervezete
 - 2.4.4. A fajta romániai tenyésztésének jellemzői
 - 2.4.5. A fajta magyarországi tenyésztésének jellemzői
 - 2.4.6. A fajta lengyelországi tenyésztésének jellemzői
 - 2.4.7. A fajta szlovákiai tenyésztésének jellemzői
 - 2.5. A fajta fenotípusos megjelenése
 - 2.5.1. Feje
 - 2.5.2. Nyaka
 - 2.5.3. Mellkasa és szügye
 - 2.5.4. Felső vonala
 - 2.5.5. Fara
 - 2.5.6. Végtagjai
 - 2.5.7. Patái
 - 2.5.8. Mérete
 - 2.5.9. Mozgása
 - 2.5.10. Színe
 - 2.6. Génmegőrzés, Hucul kisló használata
 - 2.6.1. Eredeti tulajdonságait őrző használata
 - 2.6.2. Fajtajelleg, típus
 - 2.6.3. Ellenálló képesség, igénytelenség
 - 2.6.4. Könnyű kezelhetőség
 - 2.6.5. Feltétlen munkakészség
 - 2.6.6. Lépésbiztonság
 - 2.6.7. Közömbösség hirtelen fellépő környezeti ingerekkel szemben
 - 2.6.8. Állóképesség
 - 2.6.9. Huculösvény
3. Következtetések, javallatok
4. Összegzés
5. Szakmai irodalom jegyzék
6. Köszönetnyilvánítás
7. Melléklet

1. Bevezetés (Internet 1.)

A Kárpátok pónijaként is ismert hucul lófajtának sem volt egyszerű a kialakulása, mint ahogy számos más fajtának sem. A hegyvidékeken kialakult fajtáról nagyon sokan azt hiszik, hogy egy cuki, aranyos póni / kisló, de sokkal több van bennük. A szívóosságuk, az igénytelenségük, a munka iránti elkötelezettségük, a szervezeti szilárdságuk, a makacsságuk mind hozzá tett ahhoz, hogy egy egyedülálló fajta kialakulhasson. Ezekért a jellemzőik miatt szeretik az emberek, igaz ma már nem olyan feladatuk van, mint régen, de nagyon jó társ lehet bárki számára és szinte bármilyen akadályt le lehet velük küzdeni.

A régi lófajták közé tartoznak a huculok is, a fenntartásuk, a mai fenotípusos hucul kialakulása több évszázados munka folyamata, amit meg kell őrizni a jövőnek. A génmegőrzés az egyik legfontosabb feladata a tenyésztésnek, erre a fontos feladatra a tenyésztők, illetve a fajtafenntartásáért felelős tenyésztőszervezetek ügyelnek.

Egy fajta minél kisebb létszámból áll és azon belül is kevés kancacsaládot, genealógiai vonalat számlálhat, annál nehezebb lesz a fajtán belüli rokontenyésztés elkerülése. A szakmailag megalapozott tenyésztéshez elkerülhetetlen a származásoknak az ismerete.

Régen a hucul nép kezdett eme lófajtaival dolgozni, „tenyészteni” és együtt élni, későbbiekben a katonaság és a rég múlt lovas szakértői foglalkoztak a populáció növelésével és szelektálásával, majd minden hucul tartó országnak lett állami ménese. Napjainkra Magyarországnak lett egy olyan szervezete, ami feladataként tűzte ki a huculok és más lófajtáknak a génmegőrzését, ez nem más, mint a Póni és Kislótenyésztők Országos Egyesülete.

2. Irodalmi áttekintés (Internet 2.; Póni és Kislót. O.E. 2023)

A hucul lófajta Bukovina, Galícia és Magyarország határterületén élő hucul nép kezén formálódott primitív lófajta. A nevét az eredetileg használó népcsoport nevéből kapta. Lovuk egyedülálló, akkoriban máshol nem fordult elő. A 19. század elején még nem fajta, sokkal inkább típus, ami a „Hucul Földön” előforduló minden olyan apró hegyi lovat takart, amit a természetes helyi körülmények, a felnevelés, a tartás szokatlan viszonyaihoz, a mindennapi kemény használathoz, a szerény takarmányozáshoz alkalmazkodás alakított ki. A fajtát egyértelműen a használat és nem a tenyésztési irány alakította. A hegyi környezetben végzett folytonos munka, az állandó szabadtartás, a nagyon is szerény takarmányozás roppant igénytelen, hihetetlen ellenálló típust alakított ki. A II. világháború után elindult fajtamentés dr. Anghy Csabának, a Fővárosi Állat- és Növénykert akkori főigazgatójának köszönhető. Az 1980-as évek közepétől az eredeti környezetét megközelítő helyre, az aggteleki karsztra került a fajta, majd hazai széleskörű megismertetésével a tenyésztői bázisa egyre gyarapodott.

A hucul lovat a feltétlen munkakészség jellemzi. Eredendően inkább málhás állat, és a katonaság is málhás lóként tenyésztette, hasznosította, kedvelte, mint biztos léptű hegyi lovat. Kitűnő hobбилó, fogatban és nyereg alatt egyaránt értékes szolgálatot tesz, a jól belovagolt hucul lovak határozott lovaglási élményt adnak lovasaiknak

Az egyedek törzskönyvezését a génmegőrzési feladat szem előtt tartásával a Póni- és Kislótenyésztők Országos Egyesülete végzi.

Napjainkban már 500 egyed fölötti törzskönyvi nyilvántartásban lévő kancaállományról és közel 50 egyedet számláló ménparkról beszélhetünk. Ez a lóállomány 150 főt meghaladó tenyésztői bázis kezén van, ami jól mutatja, hogy a nagyobb ménesek mellett számottevő

lólétszám van egy-két kancás állományokban is. Ennek a tenyésztői bázisnak a segítése (például párosítási tervek készítésekor) is az egyesület feladatai közé tartozik.

Az emberiség örökségét jelentő, a fajta egyéni arculatában kifejezésre jutó gazdag génkészlet génmegőrzés szabálya szerinti megőrzése a legfőbb tenyészcél, amit akár áldozatvállalással is őrizni kell a következő generáció számára. Ez a tenyészcél akkor tud megvalósulni, a génvédelmi munka akkor lesz sikeres, ha a megváltozott használati formában és környezetben sikerül olyan használati és kipróbálási formát találni, amelyik az eredeti tulajdonságok mindegyikére (vagy többségére) szelektál. Ebben a munkában nem adható fel a közös eredet, a meglévő kancacsaládok és méntörzsek végsőkéig történő védelme, fenntartása.

A hucul fajtának úgynevezett zárt méneskönyve van. A Huzul International Federation meghatározta a tagállamiban elfogadott kancacsaládokat. A mén törzseken és geneológiai vonalakon sincs szándékban változtatni, ugyanakkor mindegyiket őrizni kívánja. Csak az, az egyed nyerhet méneskönyvi felvételt, viselheti a hucul fajtanevet, amelyik anyai oldalon a HIF által elfogadott kancacsaládok alapító kancáira, apai oldalon valamelyik törzsalapító ménre vezethető vissza.

2. 1. Az első hucul ménesek alapítása (Mihók S. 2014)

A hucul népek az Ukrán – Kárpátokban elhelyezkedő Huculvidéken a saját ízlésüknek és főképpen a természetes feltételeknek megfelelően szaporított lovakat. A katonaság málhás ló iránti megnövekedett igénye a területen folyó vásárolásokat felügyelő Joseph Cavallar főhadnagyot is az ősi huculföldi lovak tenyésztését állami befolyással való irányításra sarkallta.

Főleg a csánk erősítése és a marmagasság növelése érdekében arab méneket alkalmaztak. A császári kormányzat érdekei szerint lényegében javítani kívánta a Kárpátokon túli fajtákat, köztük a huculokat is, és részükre J. Cavallar parancsnokságával Radautzon 1774-ben katonai méntelepet alapított

Az alig bolygatott természeti tájakon tovább gyarapodtak a huculok ősi lovai és élték az évszázadok alatt gazdájuk által rájuk szabott, állatot próbáló sorsukat. Az állami beavatkozások kezdetétől számítható a lakosság lovának a hucul szóval illette, de tény, hogy a XIX. század közepéig a hucul ló kizárólag a lakosság kezén volt, és annak érdeke szerint szaporodott.

Később más megoldáshoz folyamodtak. Lucsinán 1856-ban ménest létesítettek. Miután a hadsereg a típusos huculföldi lovaknál mindig is nagyobbakat szeretett volna magának, ezért az ezzel ugyan rokon, de tőle nagyobb méretű tíz székely kancát és két fedezőmént (más források szerint galíciai és bukovinai kancákat) vásárolt. Az 1856-ban vásárolt, népies tenyésztésből származó lovakat az 1600 méter körüli lucsina fensíkon helyezték el. A mintegy 3500 hektár legelővel rendelkező Lucsina a legjobb nyári legelőnek számított. Ez időben még mindössze néhány felvonulási épület, fészker nyújtott védelmet embernek, állatnak.

Az ekkor alapított lucsinai ménes vezetését természetesen a radautzi ménesvezető, Martin Ritter von Hermann (1788–1857.) látta el. A történelmi helyzet változása miatt 1870. január 1-től a radautzi ménes polgári irányítás alá került és gazdasági okokra hivatkozva a ménest feloszlatták (Lucsina ekkor Radautz fiókménésének számított). A lucsinai állományt kiosztották a parasztok között, és 1872-ben a ménesnek már nyomaira sem lehetett bukkanni.

Hirtelen olyan nagy kereslet támadt (főleg a hadsereg mutatott nagy érdeklődést a málhás ló irányába) e kistermetű, feltétlen munka készségű, igénytelen ló iránt, hogy a mezőgazdasági minisztérium szükségesnek látta az állami ménes újbóli felállítását. Ekkor viszont a vásárláshoz megnyertek két, a fajtát kiválóan ismerő embert, a hucul Ravensukot és a Lucsináról ismert Malinowskyt, akik mint hucul királyok voltak ismertek.

A hucul föld szívében kialakult lóanyagból vásároltak tíz vemhes, tipikus hucul kancát és egy hároméves mént. Több sikertelen próbálkozás után, 1877-ben az 1642 méter tengerszint feletti magasságon fekvő, 3500 hektár legelővel rendelkező és erdővel határolt „Lucsina-platón” ismét ménes alakult. (1. kép)

A radautzi osztrák katonai ménes létesítésével kezdődött el az úgynevezett nemesített huculló tenyésztés, és váltotta fel a helyi népek zord körülmények között tartott, és az életben maradásért való küzdelemben sziklaszilárdá vált lovának típusformálását.

A meredek hegyoldalak kígyózó ösvényein biztosan lépkedő, a szakadékokat áthidaló pallón málháját rendíthetetlen bátorsággal cipelő kislovat. A hadsereg újra felfedezte, és érdekei szerint tenyésztve a hegyi vadászalakulatok nélkülözhetetlen málhás lovaként kezelte.

Az 1876–1877-es ménesalapítás egy szellemiség üzenetével szolgál a mai tenyésztőknek. A minden körülmények között lépésbiztos hegyi kislovakat találóan szülőföldjük hegycsúcsairól nevezték el. Példaként álljon itt, hogy a **Lucsina**-hegycsúcs 1590 méter, a **Tatarka** 1547 méter, a **Stirbul** 1480 méter, a **Deremoxa** 1396 méter, a **Hroby** 1509 méter, a **Gaina** 1467 méter és a **Kamionka** 625 méter magas.

Így lett a méneskönyvbe felvéve a

- Gaina (141 cm marmagasságú, 4 éves)
- Kittka (141 cm marmagasságú, 5 éves)
- Lucsina (140 cm marmagasságú, 7 éves)
- Kamionka (140 cm marmagasságú, 4 éves)
- Zurawna (140 cm marmagasságú, 8 éves)
- Zukawa (141 cm marmagasságú, 5 éves)
- Magura (142 cm marmagasságú, 5 éves)
- Mechna (140 cm marmagasságú, 8 éves)
- Tatarka 130 cm marmagasságú, 5 éves),
- Bobieka (140 cm marmagasságú, 4 éves) nevet kapó kanca.

Ebben a biztosan örökítő kancákkal alapított ménesben az első mén az 1877–1880 között fedező, 1873-ban született Stirbul volt. Az állomány az idők folyamán terebélyes törzset alkotott, a kancák számát rövidesen 28-ra gyarapították, és megindult a mének folyamatos felkutatása is. Stirbult követte az 1871-ben született Miszka, amelyet 1881–1883 között használtak törzsménként. Taras (született 1878-ban) 1883–1886 között fejtett ki tenyészhatást. E tenyésztési periódus utolsó ménje – a többiekhez hasonlóan ismeretlen származású – az 1883-ban született Czeremosz (1887–1893) lett.

A ménesben egészen 1895-ig háremszerű fedeztetés folyt, s a kancák a legelőn ellettek. Rövidesen már százhusz tenyészkanca legelt csikójával együtt a huculménes földjén. A ménhiány egyre erőteljesebbnek mutatkozott. Beszerezték még Ispast, de nem tudott genealógiai vonalat alapítani.

Közben az első törzsmének ivadékait tenyésztésbe fogták, s így állították fel Stirbul I. (született 1879, törzsmén 1893–1897 között), Czeremosz I. (született 1891–1898), Taras I

(született 1887, törzsmén 1897–1900 között) és Miszka I. (született 1883, törzsmén 1894–1904 között) nevű mént. Időközben meg vásárolták Halicson az ismeretlen származású, de rendkívül jó benyomást keltő **Goralt** (született 1898). A mén 1906-tól 1918-ig fedezett a fajtában.

Gustav Rau az 1911-ben tett látogatásakor a hegyeken át egy ménen lovagolt ő volt későbbiekben a **Hroby** törzsmén. A tengerszint felett 1509 méter magasságú Hroby-hegycsúcsról kapta nevét az 1895-ben született, világos pej mén. Ez a mén a Goralhoz hasonlóan a fajta történetének egyik fontos alakja lett

2. 2. A lucsinai ménes 1914-ben (Mihók S. 2014)

A tenyésztés az első világháborúig zavartalanul folyt, ám a háború alatt a ménesnek nem voltak nyugodt napjai. Már a viláégés kezdeti szakaszában a ménes javát málhás lónak elvitte a hadsereg. Takarmányhiány miatt néhány elpusztult, néhányat a környéken eladtak. A Lucsina történetének legnagyobb számú (százhuszonkettő) tenyészkancajából csupán ötven egyedet, három mént (Goral, Hroby I, Ispas) és az évjáratokat tudták áttelepíteni

Kottingbrunnba, 1914 augusztusában. Innét az állomány 1915-ben a felső ausztriai Waldhofba került

2. 3. Fajtatörténet a két világháború között (Mihók S. 2014, Póni és Kislót. O.E. 2023)

Az I. világháborút követő béketárgyalások átrajzolták Közép-Európa térképét. A téma szempontjából fontos terület, a „HUCUL-VIDÉK” három utódállam, nevezetesen Románia, Lengyelország, Csehszlovákia közigazgatási alárendeltségébe került. A ménes megmaradt egyedeinek (ismételt) felosztására 1919-ben került sor. A tenyészanyagot Románia, Lengyelország és Ukrajna kapta meg. Ukrajna lemondott a maga részéről, a neki szánt tenyészanyagot nem vette át, amelyet ideiglenesen Eichgrabenben helyeztek el, és amelyet később, immár vásárlás útján Csehszlovákia és Magyarország szerzett meg.

2. 3. 1. A romániai hucul tenyésztése

A háború hosszas küzdelmei után Romániának jutott Bukovina, ám hegyi legelőinek területe gránátoktól kilyuggatva, szögesdrótokkal átszőve, lepusztult állapotban volt. Mindenfelé úttorlaszokat, elszenesedett fatörzseket és összedőlt menedékhelyeket lehetett látni. A régi lucsinai ménes ki volt égve, üresen tátongott.

A XIX–XX. század fordulóján Romániában a lótenyésztés szervezett formája nem létezett, az ilyenkor előforduló fosztogatások is állandóak voltak. A lakosság hucul lovakat is elhurcolt magával. Nem volt senki, aki egy agyondolgoztatott valódi hucul lovat egy nyomott „málhás állattól” megkülönböztethetett volna és megmenthette volna a tenyésztés számára. Végül Larionescu kapitány kapott megbízást, hogy az 1918. év végi összevisszaságból rendet teremtsen, és megteremtse a stabilizálódás alapját. A lassú eszmélést követően, 1919 elején megkísérelték a fosztogatások során elhurcolt lovakat is összegyűjteni. Egy részét meg is találták és visszavették. Ettől az időponttól kezdve már biztosan volt néhány hucul a ménesi istállóban. Ez idő tájt talált rá Larionescu a Felső-Szucsava-völgyben a „Czort” (Ördög) nevű, fekete hucul ménre (nehezebb kezelhetősége miatt kapta ezt a nevet), de további két mén is előkerült még. „Czort” mellett azonban csak a „Roibu” nevűnek szánt tenyésztési szerepet. Az összegyűjtött lovak közül 1919 tavaszán

kiválasztottak hat kancát, amelyeket fedeztettek is. Közben a „Czort” nevű mén átnevezték „Corbu”-nak (Holló), és négy kancát kapott. 1919 júliusában, már a fedezési szezont követően, áttételek után, de megérkezett Ausztriából a régi lucsinai állomány egy töredéke. Közöttük volt kilenc mén, három a Hroby-törzsből, hat pedig a Goral törzsből. Ebből három nagyon fontos szerepet tölt be a későbbiek folyamán a tenyésztésben.

Románia állította fel Goral I néven az Ausztriából visszajött 8 Goral-13-at (anyja 14 Miszka I, született Lucsinán, 1907-ben). Goral első évjárataiból született és 1920-ban Lucsinán kezdte meg tenyészműködését. Ivadécai a későbbi Lucsina legjobb tenyészkancai közé tartoztak.

A következő mén, Hroby II, az ugyancsak Ausztriából visszajött 119 Hroby-3 (anyja 3 Miszka I, született 1906-ban, Lucsinán).

A harmadik mén Hroby III, visszahonosított 121 Hroby-7 (anyja 9 Miszka I, született 1906-ban, Lucsinán). Anyja Stirbulra és Miskara rokontenyésztett.

A fennmaradó hat mén vidéki tenyészkörzetekbe osztották be. Ez idő tájt a radautzi gazdasági majorságok munkalovai között hucul kancákat is találtak, s lehetőségük volt azok kicserélésére is.

A háború után a Hroby és a Goral mén már szabályos genealógiai vonalakat alkotott, mégis gondot jelentett a párosítás. Goral- és a Hroby-törzs tenyésztése mellett legalább két idegen fedezőménnel akart mozgásszabadságot nyerni, hogy a túlzott beltenyésztést elkerülje. Ahogy egyszer már megtörtént, most is a székely terület irányába fordult. Mivel a primitív fajták megjelenésükben sohasem elég egységesek, hetekig szánkózott a székely vidék hegyei között, egyik településből a másikba, és törzsménnek való hucul ménnek után kutatott. Végül talált két egybevágó székely lovat és megvásárolta Lucsina számára.

Pietrosu 1930-ban született fekete mén, 146 (marmagasság), 164 (övméret), 19 (szárkörméret) centiméteres méretekkkel. A nyaka megfelelően ítéltetett, a háta elég feszes volt, kiváló ágyék- és farhossz jellemezte. A mellkas mélysége tűrhető, a bordák mélysége nagyon jó, szól a korabeli jellemzés. Megemlíti még kicsi patáit, magasan helyezkedő csánkjaikat, jó farszélességét. A szügye szélességét és hiányos zömökségét ellenben kifogásolták. Pókosnak találták, de ezt elintézték annyival, hogy állítólag elég korán került megerőltető munkába. A mén általánosságban állóképességnek tartották, de nagyfokú keheességben szenvedett, ezért 1936-ban ki is selejtezték. Két évjáratait nagyon ígéretesnek minősítették.

Ousor 1929-ben született, szíjalt hátú pej, zebroid csikoltsággal a lábakon. Méretei: 143, 163, 18 centiméter. Feltételezték valamilyen mértékű rokonságát Pietrosuval. Ez sem találták elég zömöknek, és másodlagos nemi jellege sem tűnt elég kifejezőnek. Pozitívan értékelték a száraz szárat, a szép fejet és a jó nyakat, a mellkas dongásságát. Külön kiemelték energikus lépését. Nem voltak megelégedve a farszélességével, lábainak előrevitelével (franciás és hadonászó volt), rövid csánkjaival, túlnőtt farával. Annál inkább tetszettek évjáratú csikói. A csikói kiváló típusról, zömökségről, feszes hátról és szabályos mellső lábokról tanúskodtak. Mindkét mén javára szolgált, hogy semmi közük nem volt a három államot átszelő Goral-Hroby genetikai alaphoz. Lucsinán vonalalapítók lettek.

Prislop névvel a Goral törzs egy mellékágát alakították ki a 84 Diana anyából, Goral I-7 után, 1932-ben született pejszínű ménnel. A Prislop törzs az idők folyamán ki is terebélyesedett.

A román ménesigazgatóság, hogy kitörjön a továbbra is fennálló vérfertőző

rokontenyésztés útvesztőjéből, 1931-ben vásárolt egy **Gurgul** nevű, feltehetően 70 Hroby I anyából származó méncsikót. Ez a törzsalapító Gurgul mén, Kistapolcsányban, 1930-ban született.

2. 3. 2. A lengyelországi hucul tenyésztése

A huculló-tenyésztés „Mekkájának” a korabeli szakirodalom a galíciai Zabie-Kosow környékét tekinti. A fajta legnagyobb, népies gyökerű és csaknem fajtatiszta, mindenképpen legértékesebb genetikai anyaga a Fehér Czeremosz túloldalán volt fellelhető.

A lengyel huculló-tenyésztésnek specialitását az adta, hogy más hucul tenyészetektől eltérően mindig akadtak tarka színű lovaik, annak minden színskálájával (szénfekete, A Zabie környéki hucul nép, ahol a legtöbb tarka ló fordult elő, szerette ezt a színt, mert sokszínű ruházatahoz nagyon illőnek találta. Érdekes módon a völgyekben már nem ennyire becsülték a tarka színű hucul lovat. (2. kép)

A köztenyésztés szervezése, vagyis a lengyel hucul ló törzskönyvezése csak az 1924 utáni időszakra tehető, és saját állami ménes is csak 1938-ban létesült. 1924-ből 323, 1937-ből 450 regisztrált kancáról lehet dokumentumokat felkutatni. Az ekkor törzskönyvi nyilvántartásba vett kancák közül hetvenhét a Goral törzsből való, huszonnyolc kanca a Hroby törzsből származott.

Az 1925-ben megalakult tenyésztőszövetség a mezőgazdasági kamara irányítása és felügyelete alatt állott. A kancacsaládok fokozatosan terebélyesedtek, s a legfontosabb és legelterjedtebb családjai a Polanka, a Pastuszka, a Wydra, a Górkalka, a Wrona, az Agatka, a Nakoneczna, a Wolga, a Cseremcha, a Laliszka, a Srozska, a Bajkalka és Zyrka kancának lettek.

A lengyel lótenyésztés is adott egy vonalalapító mént a hucul lófajtának. A mezőgazdasági minisztérium az állami lótenyésztési igazgatóság részére vásárolt egy mént 1937-ben, az 551 törzskönyvi számon regisztrált Polant. **Polan** 1929-ben született, s bár ismeretlen származású volt, a legreményteljesebb mén, amely a háború után Zabieben állott.

2. 3. 3. A csehszlovákiai hucul tenyésztése

Miután Ukrajna a háborút követő béketárgyalások során a neki ítélt eredeti lucsinai tenyészanyagról lemondott, Csehszlovákia vásárlás útján igényt tartott erre, és Waldhofból, 1922-ben hozzá került 33 ló. Közöttük két tenyészmén, Hroby I és Goral I, tizenöt kanca, tizenhat kancacsikó. Goral kancából hat egyed, Hroby kancákból négy egyed, Hroby I kancából négy egyed és Miszka I kancából egy egyed. Továbbá Hroby I után tizenkét kancacsikó és Goral I után négy kancacsikó, tizenhárom évjáratí méncsikó képezte az igen értékes tenyészanyagot.

A szállítmány 1922-ben Kistapolcsányba érkezett meg, de 1923-ban Turjaremetére helyezték át, miközben kistapolcsányi tulajdonban maradt. A Turjaremetén lévő kancaállományt 1928-ban a három kilométerre elhelyezkedő Mocsárkára telepítették, amely turjaremetei vezetés alatt, de változatlanul kistapolcsányi tulajdonban maradt.

A mocsárkai ménes egy része, egy mén, tíz tenyészkanca, tizenkilenc kancacsikó 1928-ban visszakért Kistapolcsányba. A mezőgazdasági minisztérium 1936-ban a feloszlatta a ménest és egy részét eladta, két mént (Gurgul és Hroby III.), tizenegy kancát, hét szopócsikót, tizennégy évjáratí csikót Turjaremetére helyezett. A méncsikók csikókönyvei viszont Kistapolcsányban maradtak. 1938-ban már nem volt hucul ménes

Kistapolcsányban. Kárpátaljának Magyarországhoz történő visszacsatolása idején, Kistapolcsányban tíz tenyészkancával és két ménnel 1939-ben újra ménest alapítottak.

A Kistapolcsány által megszerzett mének közül az 1908-ban született Hroby I volt a legjobb. A mén alaposan kihasználta, hosszú időn keresztül fedeztettek vele, hiszen ez a mén 22 évig állt tenyésztésben. Annak ellenére, hogy a Goral I mén is tenyésztésben állt a ménesben, a rendkívül kevés kancalétszám miatt elkerülhetetlen lett a szoros rokontenyésztés.

A tenyésztési bázis szélesítése érdekében 1927-ben megvásárolták az 1924-ben született, ismeretlen származású Gurgul mént. Bizonyos küllemi jegyeiben típusos huculnak írják le, kifogásolták a szervezeti szilárdságát, fűzött szárát és állítólag nem elég mély mellkasát. Heterogén örökítése is a kevésbé tudatos tenyésztőmunkára vall. Ennek ellenére mégis jó szolgálatot tett a tenyésztésben, mert szélesítette az akkor szoros rokontenyésztéssel jellemezhető genetikai bázist. A mén 1936-ig volt Kistapolcsányban, majd a többi lóval együtt átkerült Turjeremetébe.

2. 3. 4. A magyarországi hucul tenyésztése

A trianoni békediktátum Magyarországot a legjobb kislovak hazájától is megfosztotta. A szomszédos országokból a kislovak beszerzése igen költségesnek bizonyult. Ekkor jól jött, hogy Ukrajna lemondott a neki szánt lucsinai eredetű tenyészanyagáról, mert egy ménestanácsnoknak és egy állatorvos főtanácsnoknak kiváló tapasztalatai felhasználásával sikerült Magyarországnak négy gyönyörű, számos nemzedéken át fajtatisztán tenyésztett, az egykori radautzi tenyészettől származó hucul mént és tizenhat kétéves fajtatiszta hucul kancacsikót megvásárolni. Waldhofból 1923. január 24-én négy hucul mén, 1923. február 9-én pedig tizenhárom hucul kanca vonult be Bántapusztára.

A ménekről az alábbi, feltehetően pontos leírás lelhető fel.

- A Goral I-3, bukovinai származású, Waldhofban született 1919. március 16-án. Fedezett 1923–1934 között. 1935. október 19-én ivartalanították.
- A Goral I-4, bukovinai származású, Waldhofban született 1919. május 15-én. Sötétpej, csillag, pizra, bal szemére csóka. Tenyésztésben állt 1923–1934 között. 1935. szeptember 19-én ivartalanították.
- A Goral I-2, bukovinai származású, Waldhofban, 1920. április 30-án született. Gyéren tűzött nyári fekete, jegytelen. Fedezőmén 1924–1932 között. 1932. szeptember 20-án ivartalanították.
- A Hroby I-5, bukovinai származású, 1920. május 6-án Waldhofban született. Szíjalt hátú pirospej, csillag, keskeny hóka, szárcsa, hátulsó bal láb csüdig felhúzódva kesely. Tenyésztésben állt 1924–1930 között, elhullott 1930. március 26-án.

A bántapusztai ménest 1922. április 16-án állították fel. A Károlyi grófok felosztatott méneséből további nyolc kancával gyarapodott az állomány. A jövőre nézve ezekkel vélték garantálni tekinteni a bakonyi hucultörzs fajtatisztaságát. Az ország területén felvásárolt kancákkal 1923 szeptemberétől 1924 januárjáig negyvenhárom kislóval gyarapodott az állomány. További vásárlások is történtek, mert 1924. december 29-én a radványi ménesből ide került nyolc idősebb kanca, négy négyéves, három hároméves, hat kétéves, öt egyéves és hat szopós csikó. Az év végére már több mint kétszáz kancából álló kislómén volt Bántapusztán, amelynek nagyjából a fele a huculhoz hasonló, bosnyák ló volt.

Egy lengyel import révén 1929. január 17-én két hucul kanca és két hucul mén érkezett. 1933 novemberében Lengyelországból, import eredményeként bejött négy hucul mén és hat

hucul kanca, egyik szopós csikójával. Bántapusztán összegyűjtött kislovak egyharmadának származása ismeretlen volt.

1935. november 15-én a Magyar Királyi Bántapusztai csikótelep megszűnt, és a Magyar Királyi Csőszpusztai Kincstári Gazdaság keretében, annak Hajmáskéri Gazdasági Kerületeként folytatta működését. Később egybeolvadt a csőszpusztai gazdasággal, és bántapusztai törpe ménese néven szerepelt.

Később a ménest visszahelyezték Bántapusztára ami lényegesen jobb volt a tenyészet számára, mert a Bakony zord éghajlata, sziklás talaja, erősen dombos felszíne, nagy mérszertartalmú, csekély humusztartalmú legelői mintázták a fajta eredeti életkörülményeit.

2. 4. A hucul tenyésztése és annak sajátosságai (Mihók S. 2014)

A tenyésztőmunka során szükség van minden génre, így nagy súlyt kell fektetni a génalapok megóvására. Egy háziállatfajta létszámának csökkenése túlmutat a mennyiségi változáson, egy idő után kedvezőtlen minőségi változásba fordul át. A létszámcsökkenés nem jár minden esetben génvesztéssel, különösen a létszámcsökkenés kezdetén nem, mert ekkor még sok (szinte) azonos génállományú egyed lehet (van) a populációban. A baj akkor kezdődik, amikor az első olyan egyed esik ki, amelynek valamely génje már az állományban megmaradt állatok egyikében sincs meg. Innentől a génvesztés felgyorsul, és annak mértékétől függően távolodik el egyre jobban a megmaradt egyedek génállománya az egykor még létezőtől.

Alapítónak tekintjük azokat az egyedeket, amelyek egy fajtát létrehoztak, amelyből a fajta a tenyésztői ízlésnek, a környezet hatására kialakult. Ezek többnyire ismeretlen származású alapítók, különösen akkor, ha a fajta hosszú történelmi múltra tekint vissza. Minél több alapító hozott létre egy fajtát, annál változatosabb a genetikai szerkezete, de annál változatosabb is tud lenni a későbbi fejlődési iránya. Az alapítókra leszűkítve a hucul fajtának (is) két rendezőelvét különböztetjük meg, mégpedig a törzseinek és a kancacsaládjainak a létezését. A törzsek az alapító ménekre vezethetők vissza. A családot az alapító nőivarú szülő és azok után származó nemzedékek összessége adja.

Genetikai értelemben nem tekinthető őshonosnak az, amelyiknek fennmaradt állománya anyai és apai oldalon nem vezethető vissza az alapító ősökre.

2. 4. 1. A fajta törzsei

A fajtában kiemelkedő örökítő erejű, egymással rokonságban nem álló mének hoztak létre törzseket. A fajta tudatos tenyésztése:

I. szakaszából (1856–1872.) még nevében sem maradt fenn törzs.

II. szakaszból (1877–1914.) viszont már fenn maradt két törzs. A katonai lótenyésztésben mindig is nagy gondot fektettek a származás dokumentálására, s amikor a hadsereg felfedezte magának a hucul lovat, a fajta tenyésztésében is az Osztrák–Magyar Monarchia máig időtálló, logikus névadási rendszerét kezdték használni.

Halicsban vásárolt, 1898-ban született, ismeretlen származású **Goral** és a bukovinai népi tenyésztésből vásárolt, ugyancsak 1895-ban vagy 1898-ban született **Hroby**.

Ezek a XIX. századból eredő mének, illetve ivadékaik csak részben éltek túl az I. világháborút. Szerencsére a Goral és a Hroby megmenekült, a többi áldozatul esett. Ma

bátran nevezhetjük e két törzsalapító utáni leszármazottakat a hucul klasszikus méntörzseinek.

A törzsalapítótól apai ágon leszármazottak képezik az úgynevezett genealógiai vonalakat. Kiterbélyesedett genealógiai vonala van mind a Goralnak, mind a Hrobynak. A genealógiai vonalak párosítási segédeszközök, s ma már nyilvánvaló, hogy ezeknek fontos szerepük van a genetikai változatosság fenntartásában, a rokontenyésztés elkerülésében.

A fajta tenyésztéstörténetének III. szakaszában (1919–1992.) újabb törzsek jöttek létre, mégpedig az **Ousor** (született 1933-ban) és a **Pietrosu** (született 1933-ban). Ma már elkülönült törzsként tartjuk számon az 1936-ban született **Prislop** törzset, ami oldalága a Goralnak.

Kanca anyagon sikerült átmenteni valamennyi genotípust a régi idők lovaiból. Ettől kezdve alkalmazták azt, a monarchiában már korábban kialakult gyakorlatot, hogy a törzseknek apa- és anyajelet adtak, amelyeket az apa jelével és törzsménszámával, valamint a csikószámmal együtt rá is bélyegeztek a csikókra.

A lucsinai tenyésztési centrumban kialakult törzsek mellett a lengyel lótenyésztés is adott egy törzsalapító mént a hucul lófajtának. Az 1929-ben született **Polan** igazolta a róla 1937-ben megfogalmazott „legreményteljesebb mén” jellemzést. Valóban sikerült vele a régi hucultípust regenerálni, bizonyítják ezt a Jósvafőn tenyésztésbe vett több generációval későbbi leszármazottjai.

Csehszlovákiai tenyésztők is hozzájárultak egy méntörzssel a hucul fajtához, ami a mai napig is virágzó törzset alkot, ez volt az 1924-ben született **Gurgul** nevű mén.

A fajtának így hét törzse, törzsenként több genealógiai vonala épült fel. Nem tekinthető úgynevezett klasszikus törzsnek Prislop, mert oldalága a Goralnak, vitatott a Gurgul ősi huculföldről való származása is.

2. 4. 2. A fajta kancacsaládjai (Internet 5.)

Az 1876–1877-es ménesalapításkor tíz huculföldi kancát állítottak fel, ezeket tekinthetnénk alapítóknak, de ötven év tenyésztői munkája után elsodorta őket az I. világháború. A fennmaradt dokumentumokból azt lehetett rekonstruálni, hogy a 3 Lucsina és a 4 Kamionka terebélyes kancacsaláddá fejlődött, és kialakult még egy, a 2 Ritka kancacsalád is. Kancákat a front elől Németországba menekítették. Nagy részük sajnos már útközben szétszóródott, sokról semmiféle ismerettel nem rendelkezünk, de egy részük egy szérumtermelő telepről történő kimenekítéssel Lengyelországba került. Ott három kanca, Wrona, Wolga, Wydra néven családalapító lett és máig magyar eredetüként ismert.

A kancacsaládok kialakulása országok szerint (1. ábra)

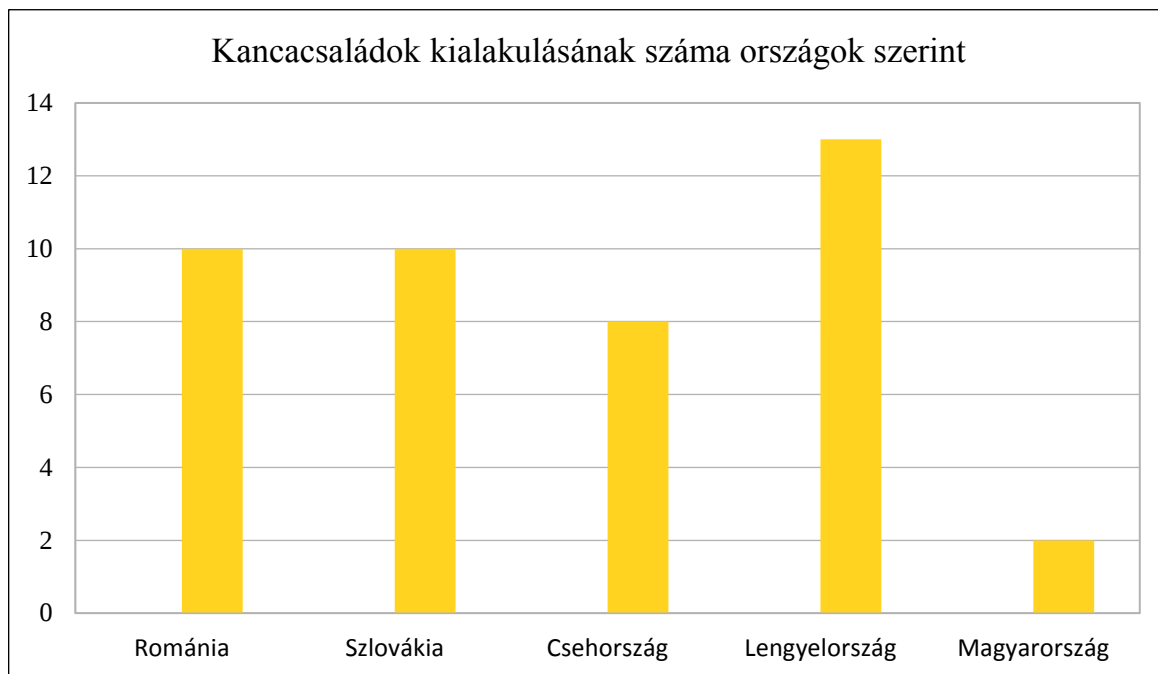
Romániában: 1 Panca 1906, 2 Lucina 1912, 3 Tatarca 1913, 4 Kitka 1910, 5 Ploska 1906, 11 Rotunda 1910 12 Sarata 1913, 17 Aglaja 1917, 86 Deremoxa 1913, 17 Paskana

Szlovákiában: 825 Agla, 882 Gelnica, 862 Dagmar, 39 Franca, 862 Dagmar, 48 Mulica, 90 Macocha, 70 Sekácka, 19 Kavka, Bukovina,

Csehországban: 23 Klapta, 11 Zuza, 18 Barna, Valuta, 111 Rumiva, 108 Morsina, 84 Hurka, 25 Zemla

Lengyelországban: Agatka, Bajkalka, Czeremcha, , Basia > Nowosacecka > Górkalka, Laliszka, Nakoneczna, 84 Polonina > Polanka > Pastuszka, Reda, Szrocza, Zyrka, Wrona, Wydra, Wolga. (Az utóbbi hármat magyar eredetűnek tartják)

Magyarországon: Árvácska, Aspiráns

1. ábra (Kancacsaládok kialakulásának száma országok szerint)

2. 4. 3. A fajta nemzetközi szervezete

A hucul ló a kettőszázéves tenyésztői múltat meghaladó fajták közé tartozik. Az Osztrák–Magyar Monarchia 1918. évi összeomlását követően az egykori monarchia utódországaiba szóródott szét az állomány, a tenyésztés változatlanul központi irányítás mellett folyt. A fajta további fejlődése, elsősorban genetikai diverzitásának megőrzése, a genetikai sodródás megakadályozása csak nemzetközi összefogással valósulhat meg.

Politikai okokból, 1945 után, a fajtát tenyésztő országok önálló útra léptek, a tenyészetek is egyre inkább elkülönültek, s félő volt a teljes genetikai állomány részpopulációnkénti rögzülése. Különösen 1989-től egyre nagyobb szerepet kaptak az 1–5 kancás magántenyészetek, de mellettük néhány valóban sok kancával tenyésztő magánménés, sőt hobbitenyészet is. A tulajdonosok nagy része, országoktól függetlenül, nem képzett szakember, különösen nem a génmegőrzés szerinti tenyésztés szabályait ismerő állattenyésztő.

Ausztria kezdeményezésére, de Lengyelországban 1990-ben lezajlott előkészítő taggyűlés után 1992-ben, Lengyelország, Ausztria, Csehország, Szlovákia, és Magyarország létrehozta a fajta nemzetközi szervezetét **HUZUL INTERNATIONAL FEDERATION** (HIF, a hucul fajta nemzetközi szervezete) néven. A HIF tagjai a nemzeti tenyésztőszervezetek, rajtuk keresztül a tagországok tradicionális ménesei (Kistapolcsány, Gladiszów, Odrzechowa, Aggtelek) is.

A fajta történetének IV. szakasza 1992-től, a Huzul Internatoinal Federation megalakulásától számítódik

A szervezet fő célja a tenyésztés összehangolása, a méntörzsek és a kancacsaládok elismerése, tenyészanyagcserével a hucul fajta országokon belüli állománya genetikai diverzitásának növelése, ezzel a létszámban kis populáció rokontenyésztettsége növekedésének lassítása. A HIF csak a fajtatípusra tenyésztést ismer el, a fajtatípusnak tekinti azokat a hucul lovakat, amelyek szerepelnek az általa elfogadott nemzeti méneskönyvekben vagy azok egyik elődjében. Ezentúl apai ágon mindegyik visszavezethető az egyes törzsalapítókra.

A nemzetközi szervezet (HIF) 1992-es megalakulásáig a fajtát tenyésztő országok érdemben nem ismerték más országok állományát. A méneskönyvek felülvizsgálata során kirajzolódtak az anyai ági alapítók is, amelyek száma jóval gazdagabb, mint arra a lucsinai ménes 1919-es és a lengyel köztenyésztés hucul törzskönyvezésének 1924. évi megindulásából következtetni lehetett. Kimondatott, hogy Magyarországnak, Csehországnak és Szlovákiának is megalapozottan vannak kancacsaládalapítói a fajtában.

A Huzul International Federation bevezette az egységes bírálati elvek gyakorlatát. A HIF által minősített rendezvényeken csak a bírálói továbbképzéseken megfelelt, vagyis minősített bírók bírálhatnak. A szervezet évente ismétlődő közgyűlése körforgásszerűen valamelyik tagországban kerül sorra.

Ezeknek közgyűléseknek legfőbb célja a tagországok állományán keresztül a fajta helyzetének megismerése, a tenyésztési koncepciók, a szelekciós elvek egységesítése, ha szükséges, szakmai segítség nyújtása. Minden ország tájékoztatást ad állománya helyzetéről, a megfigyelhető tendenciákról, beszámol a fajta érdekében elvégzett munkáról.

2. 4. 4. A fajta romániai tenyésztésének jellemzői

Az 1919-es ménesalapításból kialakult fajta, jóllehet sok kancaalapítóval kezdte, családdá viszonylag kevés terebélyesedett Romániában. Az 1919-es állami ménes megalapítását követően 15 kancacsaládot kihaltnak lehet tekinteni, ezeknek a kancáknak közvetlen vagy közvetett ivadéakai képtelenek voltak kancacsaláddá terebélyesedni.

Veszélyeztetettnak tűnik a 2 Lucsina és a 3 Tatarka kancacsalád, mert előbbinek 1999-ben, utóbbinak 1985-ben rögzítették kancaiivadékát a törzsménésben Lucsinán. A köztenyésztésben vagy más országban ezekből rendelkezésre állhat tenyészanyag, vagyis ezek még megmenekülhetnek.

Romániában a 2010-es évek elején az 1 Panca (1906), a 2 Lucsina (1912), a 3 Tatarca (1913), a 4 Kitka (1910), az 5 Ploska (1906), a 11 Rotunda (1910) a 12 Sarata (1913), a 17 Aglaja (1917) és a 86 Deremoxa (1913) kancacsalád létezik. Az országban nem tenyésztik a Gurgul és a Polan törzset. (3., 4., 5., 6. kép)

2. 4. 5. A fajta magyarországi tenyésztésének jellemzői

A fajta ismételt hazai tenyésztését Anghy Csaba alapozta meg. Erre építkezhetett előbb az Aggteleki Nemzeti Park tevékenysége, és csak ezt követően vált lehetővé a Póni- és Kislótenyésztők Országos Egyesülete szakmai munkájának kiterebélyesítése.

Az egymásra épülő munka és egységes tenyésztési elv tette lehetővé a hucultenyésztés

virágzását a 2010-es évekre és a hazai tenyésztés és tenyészállomány nemzetközi elfogadását ez a siker teremtette meg. Az országban hosszú ideig két nagyon jó Goral mén, egy genetikai összetételében vitatható Ousor, továbbá egy átlagos Hroby mén fedezett. Azt követően, hogy a Póni- és Kislótenyésztők Országos Egyesülete megkapta a fajtafenntartó jogot, igyekezett a genetikai változatosságot növelni, egyre több törzset bevonni a hazai tenyésztésbe. Előbb a Lucsinán Ousor VIII (Ousor VI-61) néven felállított törzsmén került a tenyészésbe, vele szinte egyidejűleg egy ugyancsak lucsinai mén, a Goral XVI-82. Pár év múlva, már a HIF által kínált kapcsolat révén megérkezett a lengyelektől egy Polan (e. Rapsod). Ez a három mén, különösen a Polan/Rapsod és a Goral XVI-82 egész sor kitűnő kancát adott a hazai tenyésztésnek. Nemcsak fajtajellegben, hanem munkahasználati tulajdonságokban is egészen kiválóak lettek.

Magyarországon 2010-től valamennyi törzsnek van felállított ménje. Minden törzset tenyészteni kívánunk, mert ha bármelyiket is feladjuk, az a törzs által hordozott génállomány elvesztését is jelenti. Márpedig a génmegőrzés egyértelmű célja a fajta legváltozatosabb génszerkezetének (nagy genetikai variabilitásának) fenntartása. Ehhez párosulnia kell a kancacsaládok fenntartásának is, mert a minél több kancacsalád tenyésztésben tartásával lehet elérni a minél nagyobb genetikai változatosságot, ezzel a fajta teljes génkészletét minél inkább birtokolni.

A II. világháború után a Fővárosi Állat és Növénykert hét kancával indította meg a tenyésztést, az Aggteleki Nemzeti Park területére 1982-ben már csak Aspiráns és Árvácska utódok kerültek fel. A többi eltűnt vagy kancacsaládot nem alapított. A méneskönyvek felülbírálati során a HIF az Aspiráns és Árvácska kancákat magyar kancacsalád-alapítóknak fogadta el.

Sikerült Lucsináról az 1 Panca, az 5 Ploska, a 12 Sarata és a 86 Deramoxa kancacsaládokból egyedeket beszerezni.

Az Aspiráns, az Árvácska, a 4 Kitka és talán még a 12 Sarata kancacsaládok túlnyomó többségben vannak. Veszélyben van a 3 Tatarka, mert az eredeti hazájában is a kihalás szélén áll. Lengyelországból vásárolt, itthon ritka kancacsaládba (Jagoda, Bajkalka, Polanka, Laliszka, Srocza, Bukovina) tartozó egyedek sorsát a jövő dönti el, hogy kitudja-e nőni magát vagy sem.

Wrona, a Wolga és a Wydra családoknak is fontos lenne a gyarapításuk, Szlovákiában és Lengyelországban elegendő számban találhatók meg a tenyészetekben, a nagy egyedszámú családokból remélhetőleg csere vagy vásárlás útján hozzájuk lehetne jutni.

2. 4. 6. A fajta lengyelországi tenyésztésének jellemzői

Lengyelországban az 1924-ben megkezdett országos törzskönyvezéssel összefüggő tenyésztői munka kialakította a méntörzseket és a kancacsaládokat. Mind a hét törzs megtalálható a tenyésztésben, de a törzseket lényegében a Gurgul uralja. Ezen belül nagyon sok a tarka, mert a Gurgul Jasmin nevű, pejtarka színű, valóban különleges tenyészhatást kifejtő mén után elég sok egyszínű és jelentős mennyiségű tarka fedezőmént is állítottak fel. Jóllehet a Polan tipikus lengyel törzsalapító, talán a legkevésbé elterjedt a lengyel tenyésztésben.

A törzsek változatosságának fenntartása érdekében rendszeresen importálnak Lucsináról különböző törzsbéli méneket, és e vérfrissítéssel törekednek arra, hogy minél kisebb legyen a beltenyésztési ráta.

Kifejezetten sok kancacsaláddal dolgozik a lengyel tenyésztés és gondosan örökölnek az

Agatka, a Bajkalka, a Basia, a Czeremcha, a Górkalka, a Laliszka, a Nakoneczna, a Nowosacecka, a Pastuszka, a Polanka, a Polonina, a Reda, a Szrocza, a Wolga, a Wrona, a Wydra és a Zyrka kancacsalád fennmaradásán.

2. 4. 7. A fajta szlovákiai tenyésztésének jellemzői

Szlovákia a Gurgul törzzsel gazdagította a fajtát. Érdekes módon ugyanúgy, mint Lengyelországban, nem a sajátként kezelendő törzs a legerősebb és a legnépesebb. A Polan törzset nem tenyésztik. A Lucsinán kialakult törzsek mindegyikét tartják, időnként importálnak a lengyel tenyésztésből és a lucsinai tenyésztéssel is. A tenyésztést nagyon szigorúan folytatják. Szinte elképzelhetetlen a kistapolcsányi nemzeti ménesben, hogy tarka színű hucult, akár jegyeseket is tenyészessenek. A típuson is nagyon öröködnék és sikeres mén-, illetve kancavizsga nélkül nem állítanak tenyésztésbe ivadékokat. (7. kép)

A szlovák kancacsaládok is népesek. Elsősorban az úgynevezett saját kancacsaládokkal tenyésztene, az egyetlen lucsinai eredetű Bukovina kancacsaládon kívül szlovákiai népies tenyésztésből alakult ki a 825 Agla, a 862 Dagmar, a 882 Gelnica, a 39 Franca, a 19 Kavka, a 90 Macocha, a 48 Mulica és a 70 Sekácska kancacsalád.

2. 5. Fajta fenotípusos megjelenése (Mihók S. 2014, Internet 4.)

Ha valaki ránéz egy huculra (persze tisztában van a fajta jellemzőivel), akkor rögtön tudja, hogy egy hucul kisló, mert annyira jellegzetes fenotípusos vonásai vannak, amit nagyon nehezen lehet összetéveszteni más fajta megjelenésével.

2. 5. 1. A hucul feje

A hucul feje gyakran nehéz, azonban hossza, jellegzetes tarpán orra, erőteljes csontozata, terjedelmes pofa szélessége és a fej szárazsága, különösen a test tömörsége miatt ez nem feltűnő, inkább szép alakú. Előnézetben a homlok nagy szélessége, oldalnézetben a jól izmolt pofák hatalmas felülete miatt több embernek durvának tűnhet, de a fej felső harmadának száraz vonalaival együtt olyan jellegzetessége (fajtabélyege) ez a huculnak, amit más fajtnál nem találhatunk meg.

A közép magas fejtűzés széles alapon csatlakozik, a ritkábban előforduló rövid nyakkal. Homlokát bőséges, inkább vastagabb szálú, dús üstök borítja, ami gyakran eltakarja a ló

A hucul csikók feje is egy fajtabélyeg, születésükkor sötétebb szín az alapszínhez képest vagy teljesen fekete színű a szemük körülötte szőr. (8. kép)

2. 5. 2. A hucul nyaka

Közép magas nyakillesztésű, általában középhosszú, gyakran hosszú, ritkán rövid nyak jellemzi a fajtát. A marra is ráfekvő nyak többnyire vastag, a torokél is erőteljes izomzatú, de nem kifordított.

A vastag, széles és igen izmos nyakat a ragadozók elleni sikeres védekezésben fontosnak tartották, mivel régen a huculok téli legelőjén számítani kellett farkas és medve támadásokra.

A fajta egyik különleges ismertetőjele a nyakélen végigfutó vastag szálú, hosszú, dús sörény és az ugyanígy jellemezhető farokszőrzet. Elég gyakori náluk a két oldalra boruló sörény. A csikóknál a sörény hosszú ideig felálló.

2. 5. 3. A hucul felsővonala

A mar elmosódott, de rendkívül széles, hatalmas izomkötegek borítják. Erre a hegyi lóra jellemző a hát feltűnő hosszúsága és szélessége. A gerincoszlop mentén hatalmas izomkötegek húzódnak, ami a hátat különösen erőssé teszi. A hucul paraszt szinte szelektált a hosszú hátra, csak a hosszú hátú csikót tartotta meg, mert a málhásnyeregnek minél több helye kellett legyen. Az utak kiépülése előtt az útviszonyok miatt kocsiba nem tudta fogni, és akár 150 kg terhet is hordoztatott vele a meredek, sziklás ösvényeken. (9. kép)

2. 5. 4. A hucul mellkasa és szügye

A hucul övmérete szinte a félvérekével vetekszik. Szélessége a bordák és az álbordák jól íveltségének köszönhető. A mellkasnak nemcsak a dongássága feltűnő, hanem a mélysége is, a kettő együttesen nagyban hozzájárul a hucul testalkatának zömökségéhez. A mellkas jó dongázottságára és mélységére jellemző, hogy az övméret és a marmagasság között jelentős különbség lehet az övméret javára.

Általános, hogy a ménéknél az övméret 26%-kal, a kancáknál 25%-kal haladja meg a marmagasság méretét. A mellkas mélysége 43-45 %-a a marmagasságnak.

A hatalmas övméretből következik, hogy szügy széles és izmos, kiváló vállszöglettel. A vállszögletek egymástól mért távolsága figyelemre méltó. A váll széles, a lapocka meredek.

A lapocka fekvése a primitív típusnál meredek, a nemesebb típusnál inkább dőlt. E mellett a lapocka kissé előretolt, ami miatt a törzs hosszabbnak tűnik, mint amennyi a valóságban.

2. 5. 5. A hucul fara

Az állat farbúbjá gyakran kiemelkedő. A marmagasság és a farbúbmagasság összevetéséből kitűnik, hogy a fajtára jellemző a túlnóttóság. A túlnóttóság mértéke kifejezett kancáknál 1,5 cm, fiataloknál 2,5 – 2,6 cm. A ménéknél átlagosan 3,6 cm.

Fara a törzs hosszához mérten különösen rövidnek tűnik, ám jól izmolt és strapabíró. A farbúbmagasság is meghaladja a faroktő-magasságot, ami szintén hozzájárul a hucul kisló jellegzetes csapottfarúságához. Mindezek a használati móddal vannak összefüggésben. A jelentős teher meredek lejtőn való továbbítása csak a hátsó lábakból kiinduló erő hatékony átvitele esetén volt lehetséges, aminek viszont kedvezett a csapott far. A farok töve mély, néha tűzött.

2. 5. 6. A hucul végtagjai

A széles és mély törzs, illetve a mellkas rövid lábakon nyugszik. A felkar és a felcomb arányosan hosszú, az alkar és az alcombsont terjedelmes izomzattal borított. Ebből következik, hogy a lábak erősek. Hangsúlyozza ezt a szár és az ízületek szárazsága, tisztasága, egyúttal acélossága, az utóbbiak jó fejlettsége is.

Állása elől többnyire szabályos, néha franciás. A hátsó lábak állása nem okvetlenül korrekt, ami összefüggésben van a hegyről terhet lehordó ló örökös fékezési kényszerével. Ezért az állat hátul kard-tehénállású. Ez fajtajelleg.

2. 5. 7. A hucul patái

A hucul patái az állat tömegéhez mérten is kicsinyek, ám jól formázottak. A pata szaruanyaga rendkívül kemény, ezért igen ellenálló, ami a felnevelési körülményeken túl a

szülőföld geológiai viszonyainak tulajdonítható. A ló patkó nélkül is használható a hegyekben is.

2. 5. 8. *A hucul mérete* (2. ábra)

A hucul kicsi vagy közepes termetű, ideális mérete a 136–140 cm közötti bottal mért marmagasság. Kerülendő a nagyméretű hucul, még akkor is, ha jól tudjuk, hogy a lovak takarmányozási viszonyai megváltoztak és a bőségesebb táplálóanyag-ellátás okvetlenül méretnövekedéssel jár.

Nem szabad azonban a fajta marmagasságánál lecövekelní, mert azt együtt kell megítélni az övmérettel és a mellkas mélységével. Az övméret legalább huszonöt százalékkal haladja meg a marmagasságot és a mellkasmélység több mint negyven százaléka legyen a marmagasságnak. Ha a méreteken ezek az arányok nem érvényesülnek, a hucul veszít a fajtajellegéből. Jó mutatószám az is, ha a szalaggal mért marmagasság legalább tíz centiméterrel meghaladja a bottal mért marmagasságot. Fajtajellegként kell kezelni, hogy a törzshosszúság nagyobb, mint a marmagasság.

A fajtának jellemző szárkörmérete 17–19 centiméter.

Összefoglalóan a jellemző méretek:

	Kancák	Mének
<i>Bottal mért magasság</i>	136 – 142 cm	138 – 144 cm
<i>Szalaggal mért magasság</i>	146 – 152 cm	148 – 155 cm
<i>Övméret</i>	160 – 176 cm	165 – 185 cm
<i>Szárkörméret</i>	17 – 18,5 cm	18 – 19,5 cm

2. ábra (Kancák és ménék összefoglaló méret táblázata)

A fajta kifejlett kori méreteit hatéves korában éri el, s miután a mar rendkívül széles, lapos, alacsonyabbnak tűnik, mint a valóságos mérete. (10., 11., 12. kép)

2. 5. 9. *A hucul mozgása*

A hucul eredeti használata nem kívánta meg a térélelősségre végzett kiválogatást, ennek ellenére mozgása valamennyi jármódban lendületes. Lépése hegynek fel és hegynek le akciós, magas(abb) lábemeléssel. Lépésbiztonság tekintetében nincs olyan fajta, amelyik megelőzné. Éppen a röghatásnak köszönhetően jól ugrik, így a vágója is jó, de ez a képessége nem mérhető az erre a célra kitenyésztett speciális kisló- genotípusokhoz.

2. 5. 10. *A hucul színe*

A hucul a legkülönbélebb színekben tenyészik. A primitív fajtájú lovaknál előforduló szinte mindegyik színféleség megtalálható a huculnál is. A színárnyalatok is nagyon hasonlítanak a vadlősszín árnyalataihoz. Így gyakori a sokféle fakó, például az egérakó igen széles skálán jelenik meg a fajtában. Mégis a pej talán a leggyakoribb, annak minden árnyalatával (nyári fekete, sötétpej, gesztenyepej, mogyorópej, őzszín-pej többé-kevésbé fakó vagy egérszürke szőrral keverve), egészen a fakó színhez közelítve.

Előfordul a tarka is, ugyancsak minden színváltozatban, úgymint fakó, pej, fekete, sárga és ezeknek a színeknek minden árnyalatában. Ez a színváltozat nagy valószínűséggel a

mongol lótól származik.

Az ösiség jeleként szoktak tekinteni a szíjjalt hátra, a vállkeresztre és a lábak zebroid csíkozottságra. Ezek megtalálhatók a huculnál is. Nemcsak az egérfakókra jellemző a hátszík, de a pejen is előfordul, miként a vállkereszt- és a zebroid csíkozottság is.

A jegyek ezen a lovon nem kedveltek. Alapját és okát valószínűleg az adja, hogy a kesely lábú egyedek bőre a fehér szőrök alatt pigmenttől mentes, és ennek a bőrnek az ellenálló képessége nem ér fel a gazdagon pigmentált bőr ellenálló képességével. A jegyes egyedek tenyésztése a fajta fenotípusos homogenitásának megőrzése érdekében a jövőben sem kívánatos. Éppen ezért kerülendő a tarka és az egyszínű egyedek párosítása.

2. 6. Génmegőrzés, a Hucul kisló használata (Mihók S. 2014, Mihók S.-Németh Z. 2013)

2. 6. 1. *A hucul eredeti tulajdonságait őrző használata*

Az egyes lófajták létrejöttének oka valamilyen gazdasági érdek kielégítése, ami egyben a fajta fejlődésének is a mozgatója. A lófajták sorát a hadászat igénye hozta létre és formálta évszázadokon át. A hucul a hucul vidék lakosságának kezén kialakult lófajta, de nem tudta elkerülni a hadsereg befolyását. Az Osztrák–Magyar Monarchia katonai kötelékében állt kiváló lovas szakértők rendkívüli hatást gyakoroltak a fejlődésére, megőrizve megjelenésében, életmódjában és hasznosításában minden más fajtától eltérő jellegét. Ennek köszönhető, hogy fenotípusos megjelenését, munkahasználati értékét, pszichikai tulajdonságait máig megbízhatóan örökíti át ivadékaikra.

A hucul eddigi fennmaradása a tenyésztőknek köszönhető, akik mindig odafigyeltek a régmúlt hucul kisló kinézetére, strapabíróságára és viselkedésére. Az, hogy a következő századra is átmenthető legyen, talán az egyik legfontosabb feltétel a hasznosítási formájának megtalálása.

Amikor használatról beszélünk, rendkívül fontos a használat milyensége. Csakis az a használat elfogadható, ami az eredeti génszerkezetre szelektál. A megváltozott életfeltételekben sikeres használati mód meghatározásánál is a fajta értékmérő tulajdonságaiból kell kiindulni. Ha ismert, hogy milyen értékmérő tulajdonságot kell megőrizni, akkor fontos lesz, hogy a ló használójának is kedvére legyen ez a használati forma.

Fontos mindegyik értékmérő tulajdonsága, csak ezt a mai ló használatához kell egy kicsit átalakítani. Ma már nagyon ritka az az ember aki napi több órás hegyekben való lovaglást végezne, ráadásul nehéz málhát tenne a lovára. Meg kell találni azt a használati formát amiben hucul is tudja hasznosítani a kiemelkedő tulajdonságait és a lovasa is örömet leli benne.

2. 6. 2. *Fajtajelleg, típus*

A hucul típusában, megjelenésében eltér a többi lófajtától, egyedülálló állatfajta. Miben mutatkozik meg?

- Zömök természetben, ami a bordák hatalmas íveltsége, erős csontozata miatt sohasem kelti csökött ló benyomását. Erős csontozata a mészben gazdag legelőknek (takarmányozásnak) köszönhető.
- Acélkemény patáiban, ami a hegyi terepen, a patkó nélküli tartás, a munkavégzés hatására alakult ki.

Ezekre viszonylag egyszerű szelektálni, s erre valók a tenyészszelekció, állatbírálatok. Mert a küllemi bírálatok célja eldönteni, mennyiben felel meg az állat a tenyészállattal szembeni általános és speciális követelményeknek

- a fajtaleírásnak, a kívánatos típusnak,
- ivadékaik keresztül öröklődő fajtajellemeknek,
- a fajta fizikai adottságai javításának
- a populáció fejlesztésének.

A küllemi bírálat még nem a használatra való alkalmasságról szól, hanem a típusmegőrzés fontosságáról, a fajtát jól ismerő bírálóról, és minősíti a lovat felkészítő tulajdonost. Szakszerű bírálattal a típus, az egyes küllemi jegyek, az ezeket kialakító gének és génkapcsolatok őrizhetők. (13. kép)

2. 6. 3. Igénytelenség, ellenálló képesség

A hucul nem igényli az állandó istállózatot, a tápanyagban koncentrált takarmányokat. Télen, a legzordabb hidegben (ami egyre ritkábban fordul el Magyarországon) is legfeljebb három oldalról zárt, de bőségesen almozott, mindig száraz fekhelyet kínál a fészert igényel.

Gyakran elkövetett hiba az energiában gazdag takarmányokkal (abrakokkal) folytatott túlzott etetés. Az állat elhízik, nincs rendszeres mozgása, napi több tíz kilométeres úton végzett nehéz munkája is elmarad, ennél fogva természetes, hogy munkáltatása kezdetén erőbomba-ként kell semlegesíteni, s nyomban rábélyegzik kezelhetetlenségét.

Kialakulásának eredetei körülményei között a természeti viszonyok nem tették lehetővé a gabonafélék termesztését, az a kevéske, ami az ottani talajviszonyok és gazdálkodási feltételek mellett megtermelt, az embernek kellett. A ló emésztőrendszere a rostban gazdag takarmányok kiváló emésztésére állt rá, a rostokból felszabaduló szerves savakból fedezi energiaszükségletét.

Közepes táplálékanyagú tömegtakarmányon is (ami nem rossz minőségű takarmányt jelent) kiváló tápláltsági állapotban tartható.

A napjainkban Magyarországra behozott lengyel kancák (nem csikók) egy része nem tud akklimatizálódni az itteni éghajlathoz, nálunk azért jóval melegebb és szárazabb az időjárás, ezáltal a legelő- és a levegő összetétele is különbözik. Más kórokozókkal találkozhatnak, ami jobban megviselheti a szervezetüket.

A magyar állományból, ha Szlovákia magasabban fekvő legelőire kerülnek el huculok, akkor viszont az elhízás veszély okozhat gondot, akkor is, ha egész évben csak legelőn vannak tartva.

A hucul tényleg egy olyan lófajta, ami körülbelül a „jég hátán” is megélne, nagyon jó takarmány hasznosítású fajta, de lehet jobb csikókorban adni – venni (ez persze nem lehetséges minden helyzetben), mert akkor az adott területhez hozzá tud szokni a szervezetük.

2. 6. 4. Könnyű kezelhetőség

A fajta legfontosabb értékmérő tulajdonságainak egyike a könnyű kezelhetőség. A kezelhetőséget a takarmányozás és a tartás mikéntje ugyan némileg befolyásolja. Az osztrák és lengyel, olykor cseh lovardák használják a fajtát a gyerekek oktatásában. Itthon is egyre több lovardában használnak hucul lovakat, mivel nem érzékeny kezdő gyerekek ügyetlenebb mozgására sem. Kiegyensúlyozottan képes dolgozni lovardában és terepen is.

2. 6. 5. Feltétlen munkakészség

A cserben nem hagyó engedelmesség, az elhullásig tartó odaadás pontos jelzője és leírása

a fajta feltétlen munkavégzésének. Erre a tulajdonságra a fajtát változatlanul tesztelni, szelektálni kell, olyan feladatok sorát kell neki szabni, amely ébren tartja az azt befolyásoló géneket. Azok a hétköznapi feladatok, amelyek teljesítését naponta elvárják a lóhasználók a lovuktól, legyenek azok pónik, félvérek vagy más kislovak, nem veszik igénybe a hucul fajta különleges tulajdonságát.

A hucul olyan feladat könnyű elvégzésére képes, amit temperamentumos fajták csak különleges képzettséggel hajlandók elvégezni. Ilyen lehet a függő hidat modellező akadály, a billenő pallón való átkelés, a meredek piramis, sötét, szűk folyosóba való belovaglás, egy útvesszőn történő keresztülhaladás, szokatlan talajon, mélyebb patakon történő átkelés vagy egyszerűen csak egy függönyös kapu. Az ilyen akadályokat csak a kiváló munkakészségű lovak hajlandók tétovázás nélkül leküzdeni. (14., 15. kép)

2. 6. 6. Lépésbiztonság

A lépésbiztonság az az értékmérő tulajdonság, amelyet a mai általános lóhasználat nem kénytelen megkövetelni a lótól. Viszont ez a hucul egyik értéke, ez a tulajdonság jelentette és jelenti ma is a fajta különlegességét. Ezt az értékmérő tulajdonságot megkülönböztetett figyelemmel kell óvni, mert itt van a legnagyobb különbség a hucul föld és a mai használati tér felszínviszonyai között. Éppen ezért a legkönnyebben elveszíthető értékmérő tulajdonság.

Gondos fajtafenntartással megtalálhatók azok az akadálytípusok, amelyek megépítésével és használatukkal a fajtát eme követelmény elé lehet állítani. Ilyen, amikor a talajon elhelyezett apró rönkök között kell átlovagolni a lovasnak. De a lépésbiztonságot modellezi a cikcakk palló, a magasított palló, sőt a függő híd is. A ló nem érzékeli a mélységet, így aztán akkor, ha 15–20 cm-re a talajtól felemelnek egy keskeny pallót és a lónak erről nem szabad lelépnie, akkor bizony a lépésbiztonság tesztelésére kerül sor, a lovas pedig nem érzi magát veszélyben. Ha ez a palló még cikcakkban is van, különösen nehézé teszi a teljesítendő feladatot. (16., 17. kép)

Ha egy 6–10 méter hosszú akadályban a műanyag palackok helyettesítik az apró rönköket, máris a környezeti ingerek közömbössége irányába kezdődik el a szelekció.

2. 6. 7. Közömbösség hirtelen fellépő környezeti ingerekkel szemben

Ha a meredek sziklán, a keskeny hegyi ösvényen vagy a zúgó hegyi patak medrén átkelve egy hirtelen felröppenő madárra vagy egy szikladarab hangos mélybe zuhanására élénken reagált volna a munkáját végző hucul ló, akár egy oldalirányú megugrással, vagy előre szökelléssel, nyomban a mélybe zuhant volna lovasával vagy málhavezetőjével együtt.

A lépésbiztonságnál már említett műanyag palackokon való átkelés egy nagyon jó teszt arra, hogy egy lónak milyen idegrendszere van. A paták alól hirtelen, hangos, recsegő zaj nagyon sok lófajtát megijesztene, de huculnak ugyanúgy tovább kell haladnia, mintha mi sem történt, hisz régen ott lehetett mellette egy szakadék, amibe simán beleeshetett volna, vagy manapság a fiatal gyereket változatlan tempóban kell vinnie a hátán.

A hirtelen felbukkanó, sokszor mozgó tárgyak is élénk reakciót váltana ki más fajtáknál, de hucul a jó idegrendszerének köszönhetően, simán leküzdi az előtte álló akadályt, bármi is legyen az.

2. 6. 8. Állóképesség

A hucul fajtának az állóképességét napjainkban már nem olyan egyszerű a megőrizni, mivel a huculoknak nem kell több tíz kilométeren keresztül nehéz súlyú málhákkal, sziklás, hegyvidéki tájakon közlekedniük.

A fajtában nem minden egyednek kötelező teljesítmény vizsgát tenni, meg nem is lenne erre lehetőségük a tenyésztőknek, de azoknak a méneknek kötelezően le kell tenniük egy készségvizsgát akiket későbbiekben tenyésztésbe szeretnének állítani

Ennek a lófajtának külön kialakított ménvizsgálója van, amely egy több, mint hét kilométeres tereppálya, ahol tizenhat darab különböző nehézségű és kinézetű természetes akadállyal kell megbirkózniuk a tenyészménjelölteknek. A tizenhat akadályból tizenkettőnek felállítása meghatározott és kötelező, a többi akadályt a tetszőleges akadályok listájából kell kijelölni.

A pályát nehezíti még, hogy közel 200 méteres a szint különbség és a talajviszonyok sem kedvezőek.

A ménvizsgán adható maximális pontszám 80 pont, akadályonként 2–8 pont között változhat az akadály nehézsége, elhelyezkedése és az időjárási viszonyoktól függően.

A táv teljesítése önmagában is az állóképességet, a tüdő- és szívkapacitást, összességében pedig valamennyi olyan értékmérő tulajdonságot kialakító gént vagy/és génkombinációt teszteli, amelynek egykor is jelen kellett lennie a fajtában.

A kancák is teljesíthetik ezt a távot, de részükre elfogadható a 2000 – 2600 méter hosszú, többségükben mesterségesen kialakított akadályokkal és tökéletes funkcionalitással kialakított pálya is.

Kötelező akadályok:

1. Száraz- vagy vizesárok feletti palló (Bürü)
2. Meredek emelkedő
3. Meredek lejtő
4. Billenő palló (Libikóka)
5. Alacsony átjáró
6. Átkelés vízen (80 cm mély)
7. Zárható kapu (ki kell nyitni,átlovagolni és bezárni)
8. Szűk átkelő folyosó
9. Ugrás
10. Rönkökön való átkelés
11. Útvesztő (Cikk – cakk)
12. Magasított palló

A kötelező akadályok nagy része szemlélteti a régi természetes környezetüket a huculoknak, ahol szűk, kanyargós utakon több kilométeren keresztül kellett nehéz súlyú málhákkal közlekedniük.

A bürü egy egyszerű, nem túl masszív hidat szemléltet, ami régen is előfordulhatott, hogy egy fa pallón kellett átkelniük árkok vagy vizek felett. A huculoknak nagyon stabilnak kell lenniük a meredek emelkedőn és lejtőn, ahol elkezdték tenyészteni őket, ott a magas hegységekben éltek és használták őket. Az úton bármikor lehetett egy kidőlt fa ezért szükséges, hogy a huculok tudjanak ugrani, bár nem erre lettek kitenyésztve, de elég jól tudnak ugrani. A lépésbiztonság ennél a kislónál elég fontos értékmérő tulajdonság, ami rönkökön való átkeléssel jól lehet szemléltetni. A szűk átkelő folyosó is nagyszerű akadály, mert ennél a feladtnál a lovasnak egy másabb ülést kell alkalmazni (vagy felteszi mindkét lábát a nyeregszárnyra, vagy hátrafelé a nyereg mögé helyezi a lábát, a lényeg, hogy a lovas lába már nem nagyon fér át az akadályon), ezáltal az előrehajtó segítség is más lesz, nem sok másik fajta tolerálná ezt az ülésformát. (18., 19., 20., 21. kép)

2. 6. 9. Huculösvény (Internet 6.)

A huculösvény egy összetett teljesítménypróba (képességvizsga) és egyben egy remek „verseny” melyben a lovasok a hucul lovaikkal együtt megmérettethetik magukat. Változatos terepfelszínen, 2 000 m-től 7 000 m távolságig régebben tizenhat számozott természetes vagy mesterséges akadályt kellett teljesíteni, manapság viszont az sem ritka ha huszonöttnél több akadály található egy-egy pályán.

A verseny szervezője új akadálytípusokat is bevezethet, versenyenként maximum kettőt, amelyeknek a leírását és rajzát legalább két hónappal a verseny időpontja előtt nyilvánosságra kell hoznia.

Az akadályok közötti legrövidebb távolság 30 m. Az időjárás, a terep- és a talajviszonyoktól, a lovasok korától függően 140–220 m/min iramban kell lovagolni a pályát. Alapidőnél hamarabb történő befejezéséért nem jár jutalompont. Az alapidő túllépése esetén, egészen az időhatár eléréséig minden megkezdett másodpercért hibapontot kap a lovas.

A pályát még az is nehezítheti, hogy kötelező kapukon vagy szakaszokon kell áthaladni, de van olyan szakasz, ahol kötelezik, hogy milyen jármódban kell haladni.

A versenyzők különböző kategóriában mérhetik össze a saját, illetve a lovuk tudását, ügyességét. Korosztály szerinti megkülönböztetés is van és a 18 év alatti versenyzőknek szülői beleegyező nyilatkozat szükséges a rajthoz.

a) Felnőtt, ifjúsági haladó kategóriában a pálya 16 – 30 akadályt tartalmazhat, a pályahossza 2 500 – 7 000 m.

b) Gyerek haladó kategóriában 12 – 16 akadály van a pályán, a pályahossza 2 000 – 3 500 m.

c) Kezdő kategóriákban (kezdő ló / kezdő lovas) 6 – 12 akadály van 500 – 2 000 m pályahosszon.

Úgy tűnik, ebben a génmegőrző tevékenységet alapozó használati módban megtalálta a fajta önmagát. A huculösvény a legtöbb „eredeti” tulajdonságra szelektál, akadályai kitűnően ébren tartják a speciális teljesítményért felelős géneket Egy-egy kancavizsgán, huculösvény baráti találkozón 50–70 lovas vonul fel, felhőtlen örömmel tölti el napját.

A fajta a póni fogatsportban is nagyszerűen megállja a helyét. Több hazai és nemzetközi versenyen is szerepeltek eredményesen. Lengyelországban a huculösvény mellett, külön a huculoknak szerveznek három napos fogathajtó versenyt, amely a díjhajtásból, a maratonhajtásból és az akadályhajtásból áll. (22. kép)

3. Következtetések, javallatok

A huculnak a tenyésztésében lehetne egy két dolgon változtatni, ami esetleg még jobban előre vinné a fajtát. A tenyésztők nagyon törekszenek a fenotípusos hucul jelleg megtartására, csak néha már annyira robosztus, tömzsi egy – egy egyed, hogy nem lesz kényelmes és könnyű az együtt töltött munka.

Több hucul lovastól hallottam és én is tapasztaltam, hogy van pár olyan hucul aminek rövid a nyaka, nem olyan az illesztése, nem olyan a nyakának az íve és ha netán a huculunk lerakja a fejét, olyan mintha nem is lenne előttünk semmi. Van, hogy a gyerekek akik még nem rendelkeznek annyira stabil üléssel emiatt le is esnek. Szerintem oda lehetne arra is figyelni, hogy egy kicsit finomabb felépítése, sportosabb, hosszabb nem annyira zömök, tömzsi nyaka legyen a huculoknak.

A hucul tenyésztők és a bíráló bizottság egy része próbál arra törekedni, hogy minél jobban az alsó határt súrolja a marmagasságuk (130 – 135 cm), ezzel az az egyetlen probléma, hogy a hucult gyerek lónak szeretnék általában használni. A gyerekek azonban még elég sokat nőhetnek, ezért a szülők próbálnak olyan lovat venni, amit akár több éven keresztül tud a gyermek használni és ha netán a szülőnek is kedve támad egyszer lóra ülni, akkor ő is tudja használni. Ezért a piacon sokkal inkább a felső határhoz közelebb álló lovakat keresnek és ezáltal eladhatóbbak is, mint az alacsonyabb társaik.

A huculösvényen meg van szabva a lónak a kora, hogy négy évnél fiatalabb ló nem indulhat, ezzel nincs is semmi probléma, viszont a mén vizsgán már három évesen is részt lehet venni és lehet sokkal nagyobb terhelést kap a ló szervezete, mint egy versenyen. Ritka ma már, hogy egy huculösvény hét kilométer hosszú legyen, de a mén vizsgán pedig kötelező. Nem a kilométert és a nehézségi fokot változtatnám meg, hanem az életkort itt is meghatároznám, hogy csak az a hucul kisló mehet ménvizsgára, amelyik betöltötte a negyedik életévét. A huculra szokták mondani, hogy viszonylag korán érő fajta, de azért ők is ha idősebbek akkor többet mutatnak magukból küllem alapján, és a fiatal korban még egy - két év is sokat tud számítani kinézetben.

Mostanában egyre többször találkozunk munkánk során olyan nyers lovakkal amely a kezelhetőségével probléma van, és nem a felnevelése miatt, hanem genetikailag örökölte valamelyik felmenőjétől. Lehet maga a mén normális, kezelhető, jó munkakészségű, de az utódokban valami rossz gén öröklődik. Én a fedezőméneknél főképpen, bevezetném, hogy minden mén után pár utódot meg kellene nézni, mint munkakészségben, mint a viselkedését, hogy nem e örökít valami rossz dolgot. A kancáknál is lehetne egy egyszerűbb készségvizsgát létrehozni, hogy ha valaki tenyésztésbe szeretné rakni a kancáját, akkor igen is legyen szelektálva, ne csak küllemre, hanem munkakészségre és idegrendszerre is.

Előfordult, hogy egy nagyon szép kanca vagy mén után szép csikó született, de használhatóság szempontjából selejt volt, nem csak az, hogy tenyésztésbe nem lenne jó, de hobbi lónak sem lehetett eladni. Nagyobb hangsúlyt fektetni a munkakészségre, mint arra, hogy azért zárunk ki lovakat a tenyésztésből, mert kisebb jegyek találhatók rajtuk.

Ösztönöznem arra tenyésztőket, hogy a tenyészetükben lévő huculokat elkezdjék használni, kipróbálni és akár az anyakanca támogatást is úgy kaphatnák meg, ha a kancák részt vennének munkavizsgán vagy résztvevői lennének a huculösvény versenyeknek. Lengyelországban és Romániában is megtalálható ez a rendszer, hogy csak az a kanca mehet be a tenyésztésbe amelyik letette a munkavizsgáját.

4. Összegzés

A hucul nép egy olyan lófajtát alkotott meg, ami számos természeti hatásnak ellenálló tud maradni évszázadokon át. A katonaság is közre játszott a tenyésztésben és a mai fenotípusos hucul ló kialakulásában. Az első ménesek egyike Lucsinán alakult ki, de az I. Világháború alatt a lovakat el kellett menekíteni.

A két világháború között számos országban alakult ki hucul ménes (Romániában, Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon), ez az ide-oda való telepítésnek köszönhető. Akkoriban nem örülhettek a hucul kisló szétszóródásának, mivel alig volt törzskönyvben lévő egyed, de ez a későbbiekben hozzá segítette ahhoz a fajtát, hogy a geneológiai változatosság nagyobb legyen.

A hucul lovaknak kialakult hét mén törzse (Hroby, Goral, Ousor, Pietrosu, Prislop, Gurgul, Polan), és megannyi kancacsaládja. Mind a négy országnak van saját eredetű kancacsaládja, de mindenki próbálja a másik ország családait is a tenyésztésbe bevonni.

Mint minden lófajtának, a huculnak is szüksége volt arra, hogy kialakuljon egy nemzetközi szervezet (HIF), ami ennek a kislónak az „érdekeit” nézi, hogy a későbbi nemzedékeknek is legyen egy ilyen különleges kislovuk. A Hucul fajta Nemzetközi Szervezetéhez tartozó országoknak meg vannak a sajátos tenyésztési módszerei, ami miatt minden ország huculja egyedi, kicsit másabb, mint a többieké, de mégis hucul.

A fajta fenotípusos megjelenéséhez nagyon sok tényező közre játszott az évszázadok során. Ha több ló közül ki kellene választani a hucultegyszerű lenne, mivel annyira jellegzetes a megjelenése. A huculnak némely része „durva” lehet más állományok tenyésztői számára, de ez egyáltalán nem szembetűnő, ha teljes összképet és az arányosságot nézzük.

Az eredeti tulajdonságait megőrizve próbálták mindig is tenyészteni, ezért alakult ki egy masszív, kezelhető, jó idegrendszerű, ellenálló fajta, ami számos feladatot képes leküzdeni. Ma is megmaradjanak és ki lehessen használni ezeket az értékmérő tulajdonságaikat, ezért évente tartanak ménvizsgákat, ahol a legjobb egyedek kaphatnak fedeztetési engedélyt. A hucul számára kialakítottak egy saját versenyt, ami az ő értékmérő tulajdonságaikra épül, ez a Huculösvény.

A hucul egy olyan lófajta lett, ami bármilyen korosztály számára ideális társ lehet és emiatt is fontos, hogy a tenyésztők odafigyeljenek a génmegőrzésre és ezt a csodás fajtát megismerhesse az utókor.

5. Irodalmi jegyzék

Nyomtatott források:

dr. Mihók Sándor: A hucul (2014)

dr. Mihók Sándor – dr. Németh Zoltán: Génmegőrzés – Készségvizsgák sportolva, szórakozva (2013)

Póni- és Kislótenyésztők Országos Egyesülete: Tájékoztató a hucul ló Tenyésztési Programjáról (2023)

Internetes források:

Internet 1. dr. Mihók Sándor – dr. Posta János: A hucul lófajta populáció genetikai jellemzése

- https://www.ponieskislo.hu/_data/_vfs/hucul-popgen.pdf

Internet 2. Agrár Unió Honlapja: dr. Németh Zoltán és dr. Posta János interjú

- <https://www.agrarunio.hu/hirek/allattenyesztes/11879-osvenyen-a-hucul-avagy-egy-kivalo-fajta-lehetosegei-a-tenyesztesben-palyan-es-terepen>

Internet 3. Póni és Kisló honlapja

- <https://www.ponieskislo.hu/hucul-kislovat-erinto-kiadvanyok-es-publikaciok>

Internet 4. Póni és Kisló Országos Egyesülete: A magyarországi hucul kisló tenyésztési programja

- https://www.ponieskislo.hu/_data/_vfs/hucul-teny-prog.pdf

Internet 5. Póni és Kisló Országos Egyesülete: Genetikai vizsgálatok felhasználása a hucul genetikai diverzitásának őrzésében, illetve a fajtafenntartásban

- https://www.ponieskislo.hu/_data/_vfs/hucul-genetika.pdf

Internet 6. Huculösvény szabályzat (2024) – Az egyik tag küldte nekem, nincs link.

6. Köszönetnyilvánítás

Akiknek köszönettel tartozok:

Boros Krisztián

Nagy Tibor

Gál – Csekeő Dorottya

Vörös József

Dr. Bartos Ádám Sándor

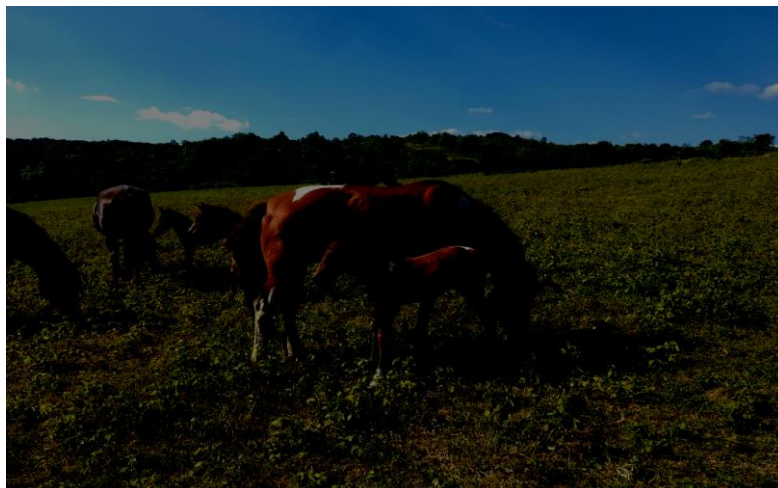
7. Melléklet

1. kép

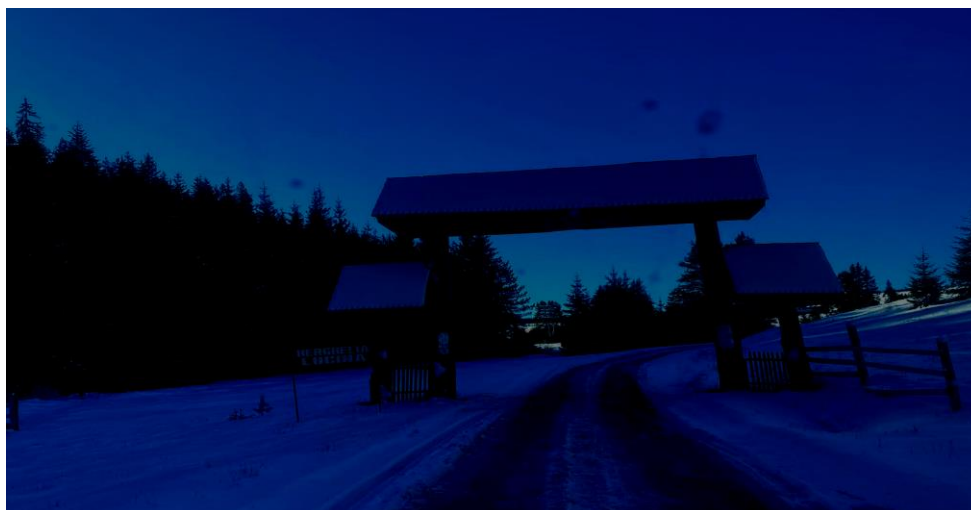
Az első hucul ménesek egyike (dr. Mihók Sándor: A hucul)

2. kép

Batka lengyel import tarka kanca és 2022-es kanca csikója (Saját kancáink)

3. kép

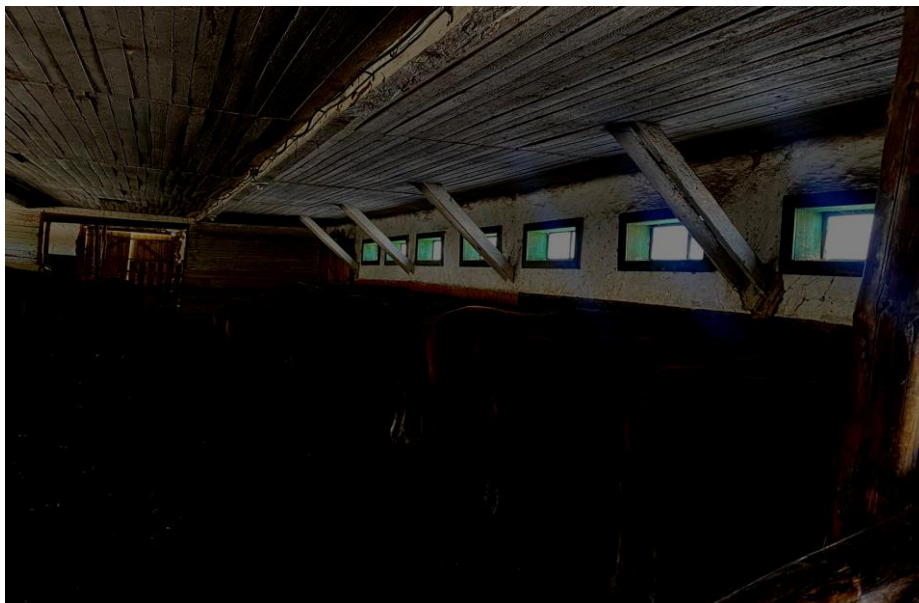
Lucsinai méneshoz vezető út (2024. február)

4.kép

Napjainkban a lucsinai ménes istállója kívülről

5. kép

Lucsinai kancaménes egy része abrakolás közben a futóistállóban

6. kép

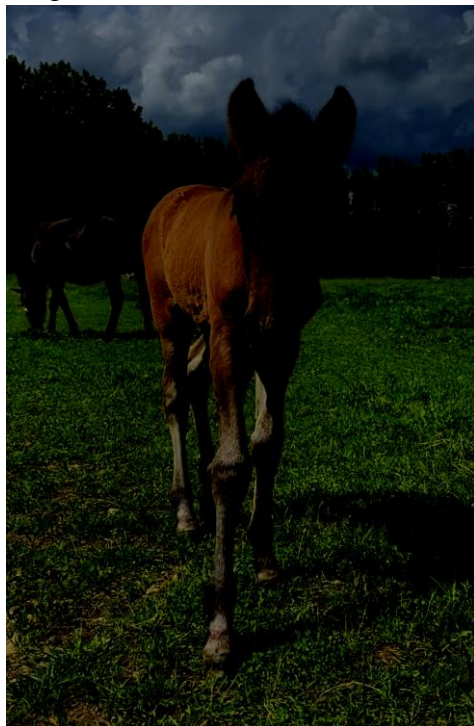
Lucsinán az állásos istálló

7. kép

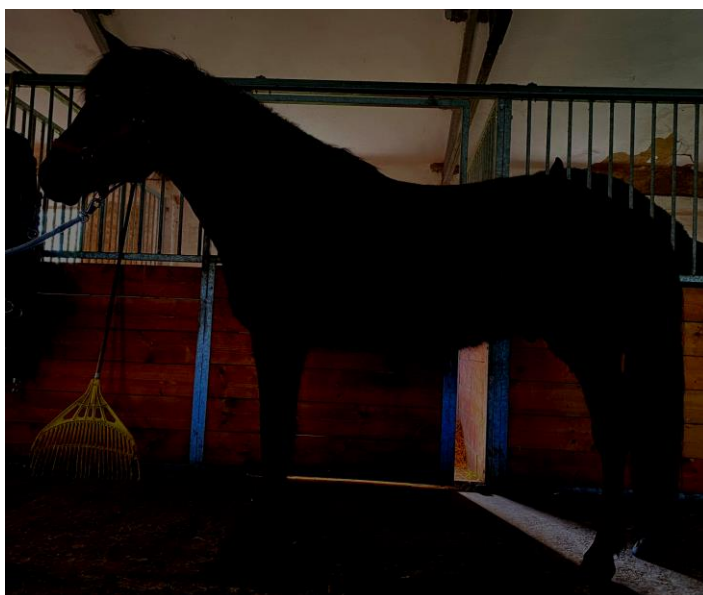
Gurgul Démon (bal oldal) és fia Gurgul Dacos (jobb oldal)
Fotó: Haga Zsuzsanna

8. kép

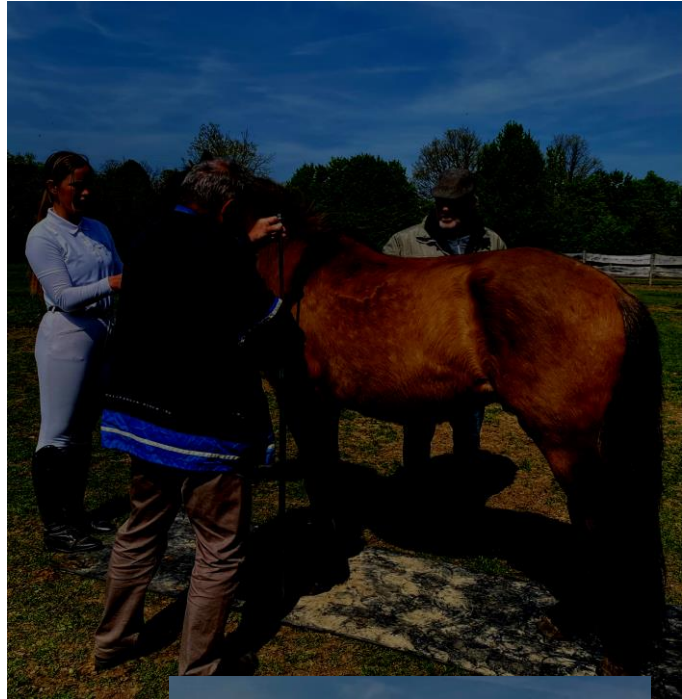
Ousor Denevér (Ousor Délceg X Prislop Feeling)
2023-as mén csikó (Saját csikó)

9. kép
Fiatal román hucul

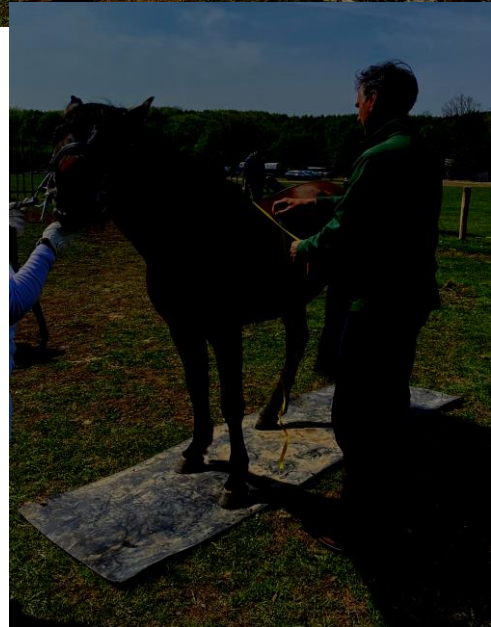
10. kép

Pietrosu román mén a 2024-es
bakonyi ménvizsgán
Bottal mért magasság
(Tenyésztő: Lucsinai ménés;
Tulajdonos: Vörös József)

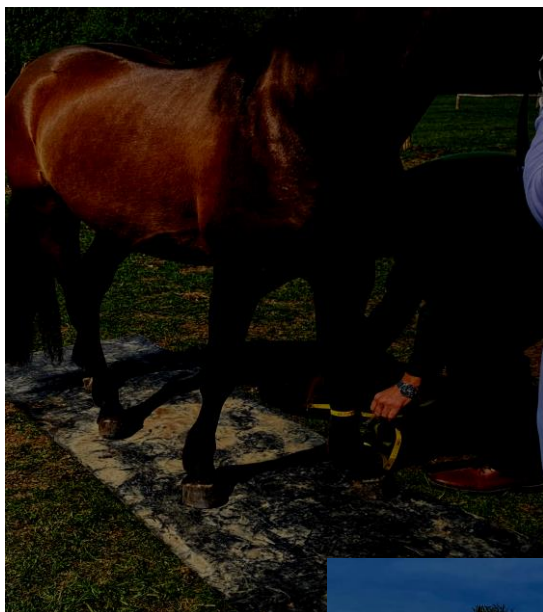
11. kép

Ousor Duna 2024-es bakonyi
ménvizsgán
Övméret mérése
(Tulajdonos: Kopócs Tamás)

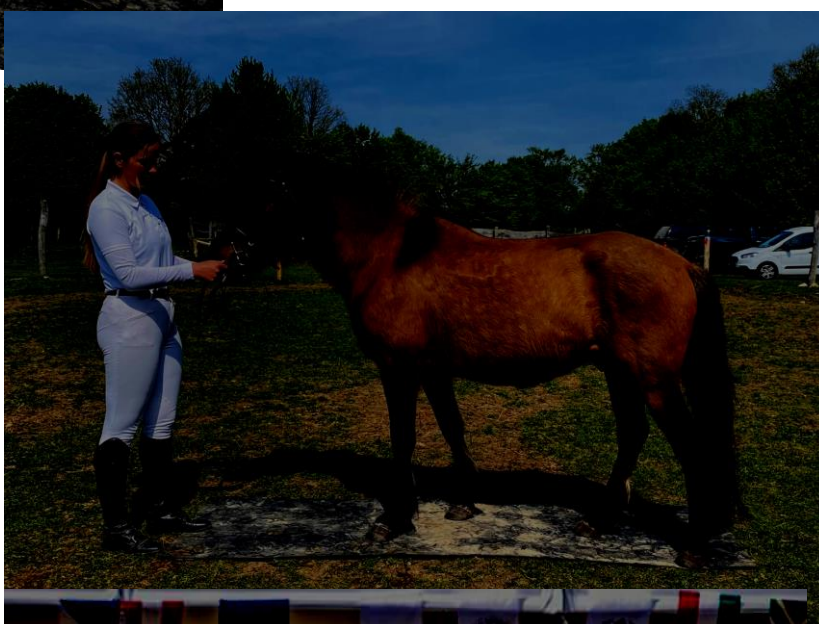

12. kép

Ousor Duna szárkörméret mérése

13. kép
Pietrosu mén felállítva
küllemi bírálaton

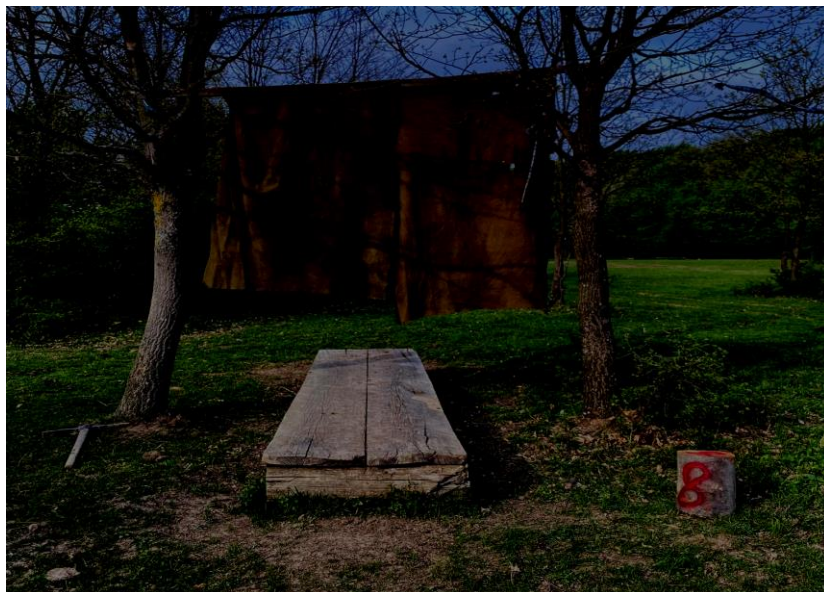

14. kép
Polan Widia lengyel
tenyésztésű kanca a
billenő pallón

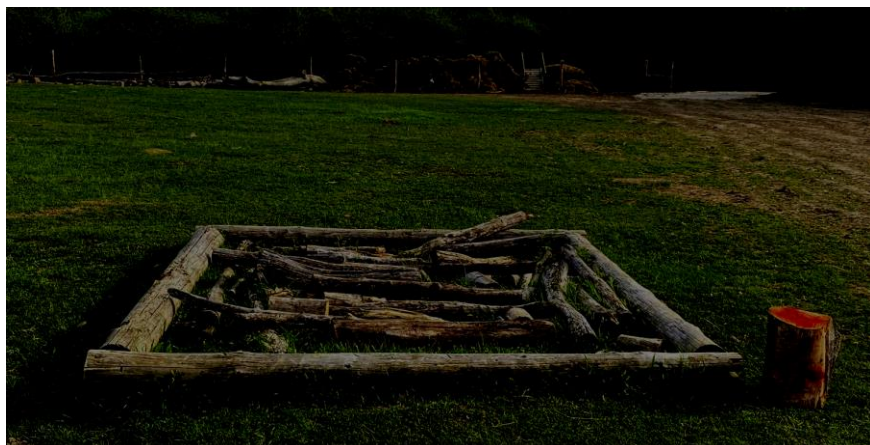

15. kép
Függönyös kapu és
alatta magasított pallóval

Bakonyi ménvizsga egyik akadályja (2024)

16. kép
Rönkökön átkeléses
akadály
Bakonyi ménvizsga
egyik feladata (2024)

17. kép

Magasított cikk – cakk palló (Bakonyi ménvizsga – 2024)

18. kép

Polan Widia miközben teljesít egy összetett akadályt (Szalagos – palackos – alacsonyátjáró)

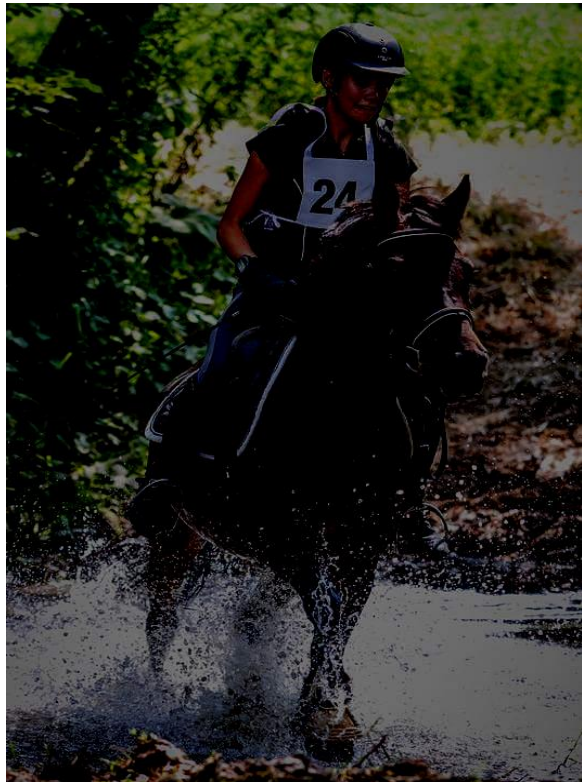

19. kép

Pietrosu Pehely lucsinai háttérű kanca ugrás közben

20. kép
Polan Widia vízen átkelés

© Zsolt Venczel Equine Photography 21. kép
Ousor Gavallér jósvafői fedezőmén ugrás közben

22. kép

Magyar hucul kanca fogat Lengyelországban rendezett versenyen

Hajtó: Boros Krsztián

Segédhajtó: dr. Fülöp Zsolt

Lovak: Goral Táncos és Goral Vackor

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat
III. Hallgatói Követelményrendszer
III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat
6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója
4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Barna Eszter Kriszta (hallgató Neptun azonosítója: L045T4) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: Keszthely, 2024. április 23.

Dr. Bartos Ádám
egyetemi docens
belső konzulnes

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.
² A megfelelő aláhúzendő.
³ A megfelelő aláhúzendő.

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió^[1] nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: Barna Erzsébet Kriszta
A Hallgató Neptun kódja: LO45T4
A dolgozat címe: A huszadik század magyar nyelvészetének sajátosságai
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Élettudományi és Társadalomtudományi Kar
A konzulens tanszékének a neve: Társadalomtudományi és Társadalomtudományi Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió^[2] egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottnak ítélem, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: 2024 év 04 hó 28 nap

Barna
Hallgató aláírása

^[1]A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

^[2]A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

